

مرور سیستماتیک مطالعات سبک زندگی پساکروناوی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۲۹

احمد غیاثوند^۱، اردشیر انتظاری^۲، الهه آب‌نیک^{۳*}

۱- دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

۲- دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

۳- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (e.abniki1365@gmail.com)

چکیده

شیوع ویروس کرونا به دلیل ماهیت همه‌گیری آن، تغییرات بسیاری را در رفتارها و الگوهای زیست اجتماعی انسانها ایجاد نموده که نمود آن را می‌توان در سبک زندگی مردم جوامع مشاهده نمود. پژوهش حاضر باهدف تحلیل تغییرات سبک زندگی در اثر همه‌گیری کرونا و استخراج مضامین سبک زندگی پساکروناوی انجام گرفته است. برای نیل به این هدف از روش تحقیق مرور سیستماتیک با رویکرد رایت و همکاران (۲۰۰۹) استفاده شده است. منابع نمونه مورد بررسی، ۲۲ پژوهش فارسی و انگلیسی در زمینه سبک زندگی پساکروناوی بودند. بعد از جمع‌آوری پژوهش‌های مورد نظر، از سه جنبه مورد تحلیل و ارزیابی گرفتند؛ ابتدا از لحاظ ساختاری، سپس محتوای نتایج مفهوم‌سازی شدند و در نهایت به ارزیابی و نقد روش‌شناختی آنها پرداخته شد. بر اساس تحلیل صورت گرفته، سبک زندگی پساکروناوی دارای ۵ مضمون اصلی است: مجازی شدن زیست روزمره، سلامت‌محور شدن زندگی، اجتماعی شدن حکمرانی، فاصله‌گیری اجتماعی، هراس مفصل‌بندی شده. سبک زندگی پساکروناوی تحت تأثیر تحولات جهانی از جمله مجازی شدن از یک‌طرف و همه‌گیری کرونا از طرف دیگر مجازی و رسانه‌ای شده است، سلامت‌محوری و گفتمان پزشکی بر آن غالب شده است، فاصله‌گیری اجتماعی ماهیت آن است، ترس مفصل‌بندی شده در ذهنیت شهروندان ریشه دوانیده و بر شیوه زندگی آنان حاکم شده است. در نهایت در سبک زندگی پساکروناوی شاهد توجه بیش‌ازپیش شهروندان و نظام‌های حکمرانی به ابعاد فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی مسائل مختلف خواهیم بود. به‌طور کلی، سبک زندگی پساکروناوی پدیده‌ای متفاوت با سبک زندگی پیشاکروناوی خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: همه‌گیری کرونا، عصر پساکرونا، مرور سیستماتیک، سبک زندگی پساکروناوی

۲۰۳

شماره ۲۳

بهار و تابستان ۱۴۰۲

دوفصلنامه

علمی و پژوهشی

A Systematic Review of Post-Covid-19 Lifestyle Studies

Ahmad Ghyasvand¹, Ardeshir Entezari², Elahe Abniki^{3*}

1. Assoc. Prof., Dept. of Sociology, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

2. Assoc. Prof., Dept. of Sociology, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

3. Ph.D. Student of Political Sociology, Dept. of Sociology, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran (e.abniki1365@gmail.com)

Abstract

Due to its epidemic nature, the spread of the Covid-19 virus has caused many changes in human behaviors and biosocial patterns, which can be observed in the lifestyle of society. This research was conducted with the aim of analyzing the lifestyle changes resulting from the Covid-19 epidemic and extracting themes of post-Covid-19 lifestyle. To achieve this goal, a systematic review method based on the approach of Wright et al. (2009) was utilized. The sample consisted of 22 Persian and English articles on post-Covid-19 lifestyle. After collecting the research, they were analyzed and evaluated from three perspectives: first, structurally; then, the content of the results was conceptualized; and finally, their methodological evaluation and critique were conducted. Based on the analysis, the post-Covid-19 lifestyle encompasses five main themes: virtualization of everyday life, health-oriented life, socialization of governance, social distancing, and articulated panic. The post-Covid-19 lifestyle has become virtual and media-driven, influenced by global changes including virtualization and the Covid-19 epidemic. Health-oriented and medical discourse has dominated this lifestyle, with social distancing becoming its essence, and articulated fear taking root in the mentality of citizens and dominating their lifestyle. Ultimately, in the post-Covid-19 lifestyle, we will witness increased attention from citizens and governance systems towards cultural, social, and environmental dimensions of various issues. In general, the post-Covid-19 lifestyle will be a distinct phenomenon compared to the pre-Covid-19 lifestyle.

Keywords: Covid-19 Epidemic, Post-Covid-19 Era, Systematic Review, Post-Covid-19 Lifestyle.

در اواخر سال ۲۰۱۹ شهر ووهان در کشور چین درگیر یک ویروس ناشناخته شد که به زودی نام رسمی کووید ۱۹ یا کرونا به خود گرفت. البته انسان‌ها در طول تاریخ همیشه با همه‌گیری‌هایی مانند کرونا مواجه بوده‌اند، اما این بحران‌ها هیچ‌گاه به اندازه کرونا جهان‌شمول نشده و زندگی انسان‌ها را تحت تأثیر قرار نداده است. «مطالعات جهانی مختلف در زمینه شیوع کرونا بیانگر آن است که تغییر سبک زندگی، نگرانی، ترس، عصبانیت، دلخوری، ناامیدی، احساس گناه، درماندگی، تنهایی و عصبی بودن، سرخوردگی اجتماعی، مشکلات روانی و افزایش افسردگی، اضطراب و استرس از پیامدهای این همه‌گیری مطرح شده است [۱].

بحران کرونا به دلیل ماهیت همه‌گیری آن، تغییرات و تحولات بزرگی را در رفتارها و الگوهای زیستی انسان‌ها ایجاد نموده است که نمود کلی آن را می‌توان در سبک زندگی افراد مشاهده نمود. یکی از دلایلی که کرونا چنین وضعیتی را برای بشر رقم زده است، همان مسئله‌ای است که اولیش بک (Ulrich Beck) از آن تحت عنوان «بی‌کرانگی مخاطره» یاد می‌کند. کرونا همه حوزه‌های زندگی اجتماعی را درگیر خود کرده است. بسیاری از ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی به حدی تحت تأثیر این بحران قرار گرفته‌اند که به سختی می‌توان بازگشت آن‌ها به وضعیت پیشاکرونايي را متصور شد. در واقع، در جهان پساکرونايي ما شاهد تولید ساختارهای متفاوتی از دوران پیشاکرونا خواهیم بود که این امر از یک ضرورت زیستی برای بشریت نشئت می‌گیرد. جهان برای سازگاری با وضعیت پساکرونايي مجبور به پذیرش تحولات ساختاری عظیم خواهد بود. کرونا مرزهای ملی را در هم نوردید و هیچ مرزی را به رسمیت نشناخت. اگرچه کشورهای مختلف در آغاز سعی

کردند که مرزهای خود را ببندند تا شاید از هجوم این بحران در امان باشند، اما در طی بحران کرونا گذشته ثابت شد که چنین سیاستی نمی‌تواند راه‌حل نهایی باشد؛ بنابراین جهان با یک پارادوکس بزرگ روبرو شد: از یک‌طرف جهانی شدن تبدیل به امری بنیادی برای مدرنیته متأخر شده بود و کشورهای سرمایه‌داری به تبلیغ آن می‌پرداختند و از سوی دیگر، بازگشت به پشت‌مرزهای ملی برای در امان ماندن از بحران کرونا تبلیغ می‌شد. «به تعبیر ویکتور ترنز (Victor Turner) کرونا صورت‌بندی‌های عادی از واقعیت را برای ما «آشنازدایی» (Defamiliarization) می‌کند و زیرساخت‌های فکری و ذهنی ما را از بنیاد به هم می‌ریزد تا با این ساختار زدایی زاینده همه ساختارهای فرساینده را از کار بیندازد» [۲].

بحران کرونا بسیاری از ساختارهای زندگی اجتماعی را دچار تغییرات بنیادی نمود. پارادوکس ملی‌گرایی - جهانی‌شدن، زندگی روزمره انسان‌ها نیز دچار فرمی از تعلیق شد. قرنطینه‌های مداوم، تعطیلی کسب‌وکارها، مجازی شدن آموزش، مصرف و خرید، فاصله‌گذاری اجتماعی، مجازی شدن تعاملات خانوادگی و اجتماعی، کاهش فراغت واقعی و ظهور سبک‌های مجازی فراغت از جمله تغییر و تحولاتی بودند که انسان‌ها در عصر کرونا آن‌ها را تجربه کردند. مفصل‌بندی این تحولات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و بهداشتی نمایانگر تغییر سبک زندگی شهروندان است.

سبک زندگی نشانگر الگوهای رفتاری، هنجارها و ارزش‌هایی است که در اذهان مردم، باورها و عقاید آنان و رفتارهای مردم در یک جامعه نهان است و به رفتار گروهی مردم در جامعه جهت‌گیری می‌دهد. سبک زندگی و مصرف دیگر فقط یک روند اجتماعی - فرهنگی نیستند، بلکه به فرآیندی تبدیل شده‌اند که از خلال تأثیرات آن‌ها در جوامع مختلف، می‌توان به

برآمدن دوران و عصر نوینی در جهان پی برد [۳]. سبک زندگی تحت تأثیر عوامل مختلف می‌تواند دچار تغییر شود. در واقع، انسان‌ها شیوه زندگی کردن خودشان را بر اساس الزامات زمینه‌ای و بسترهای موجود به‌طور مداوم باز تنظیم می‌کنند. همه‌گیری کرونا یکی از این تحولات بود که سبب تغییرات وسیع و رادیکال در ساختارها و نهادهای مختلف جامعه شد؛ بنابراین سبک زندگی پساکرونایی به معنای الگوهای رفتاری، هنجاری و رفتاری است که بنیاد زندگی اجتماعی انسان‌ها و زیست‌جمعی آنان را شکل می‌دهد. به دلیل تحولات گسترده‌ای که انسان‌ها و جوامع در دوران کرونا تجربه کردند، این الگوها دچار تغییرات قابل توجهی شد. هرچند در عصر پساکرونا دیگر هراس و خطر بیماری همانند دوران کرونا نیست، اما نظام ناخودآگاه جمعی انسان‌ها که نقشی مهم در شکل‌بندی سبک زندگی آنان دارد، این الگوها را به دوران پساکرونا نیز آورده است. در واقع، تحولات عصر کرونا و پیامدهای آن به قدری عمیق بوده است که سبک زندگی انسان‌ها در دوران پساکرونا را نیز تغییر داده است.

باوجود اینکه زمان زیادی از وقوع همه‌گیری کرونا نمی‌گذرد، پژوهش‌های زیادی در این زمینه انجام شده است و ماهیت و پیامدهای این پدیده از جنبه‌های مختلف مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. پیامدهای همه‌گیری کرونا بر سبک زندگی شهروندان و الگوهای رفتاری و ارزشی آنان یکی از این حوزه‌ها است. البته این مطالعات عموماً به صورت «سریع» انجام شده‌اند و به همین دلیل ممکن است برخی الزامات روش‌شناختی یا نظری در آن‌ها رعایت نشده باشد.

برخی از این پژوهش‌ها ماهیتی سیاست‌گذارانه و به پیشنهاد سازمان‌ها و نهادهای تصمیم‌گیری در سطوح مختلف برای مقابله مطلوب‌تر با بحران کرونا و پیامدهای آن

انجام شده‌اند. به‌رحال، هرکدام از این پژوهش‌ها بخش‌هایی از «سبک زندگی پساکرونایی» را روشن کرده‌اند، هرچند در مواردی بین آن‌ها هم‌پوشانی وجود دارد. کنار هم گذاشتن این تکه‌های سبک زندگی در عصر پساکرونا می‌تواند درک دقیق‌تری از ماهیت الگوهای سبک زندگی پساکرونایی به دست بدهد.

در کنار این مسئله، بررسی پژوهش‌های انجام شده در این حوزه می‌تواند نقاط ضعف و قوت مطالعات سبک زندگی پساکرونایی را برجسته کند و خلأهای پژوهشی موجود را روشن نماید تا بتوان در آینده درکی عمیق‌تر از این مسئله به دست داد. به‌رحال، پژوهش حاضر با مرور سیستماتیک مطالعات سبک زندگی پساکرونایی به دنبال این است که مضامین و معناهای مؤلفه‌های سبک زندگی پساکرونایی را بر ملا و ماهیت این تغییر را روشن‌تر سازد.

ضرورت این پژوهش به تعبیر چینی چنین است: «هرگونه سیاست اجتماعی که به تغییر و مدیریت اجتماعی توجه دارد باید متوجه منظومه خاص و سلسله‌مراتب معنادار چشم‌اندازهای سبک زندگی باشد» [۴]. همچنین «مطالعه سبک زندگی به‌عنوان مفهومی سازه‌ای، پیچیده و مهم در جامعه‌شناسی و مطالعات فرهنگی، کمک شایانی به درک تحولات فرهنگی پنهان و نگران‌کننده خواهد کرد.

سبک زندگی دلالت‌هایی در فهم هویتی، خلاقیت‌های فردی و همچنین برداشت‌های متکثر افراد از جریان‌های فرهنگی را با خود دارد [۵]. بر این اساس، سؤال اصلی پژوهش حاضر عبارت است از: سبک زندگی پساکرونایی بر اساس پژوهش‌های انجام شده اخیر، دارای چه مضامین و تغییرات معنایی است؟

۲- ادبیات نظری: سبک زندگی در وضعیت مخاطره

مفهوم «سبک زندگی» را نخست جامعه‌شناسی به نام ماکس وبر و روان‌کاوی به نام آلفرد آدلر به کاربردند. سبک زندگی، در دو سنت متفاوت علمی جامعه‌شناسی و روان‌شناسی، پایه‌گذاری شده و رشد یافته است. نگاه روانشناسی به سبک زندگی، نگاهی فردی است و بیشتر متکی بر آگاهی و گزینش‌گری و خلاقیت و البته همراه با پذیرش تأثیر محیط اجتماعی و فیزیکی، به‌عنوان زمینه و بستر بروز جلوه‌های مختلف سبک زندگی است. سبک زندگی در روان‌شناسی، در حوزه نظریه‌های شخصیت تداوم یافت. نگاه جامعه‌شناسی، بر فرآیند جامعه‌پذیری، آگاهی و گزینش‌گری محدود از میان الگوهای موجود در فضای اجتماعی مبتنی بوده و امروزه با گسترش روزافزون این محدوده و افزایش فرصت‌ها، بر خلاقیت‌ها تأکید می‌شود [۶]. در سنت جامعه‌شناسی، مجموعه اعمال، رفتار، کنش‌ها و واکنش‌ها، تعامل‌ها و تبادل‌های افراد در انتخاب شیوه زندگی، مورد نظر است.

مطالعات تجربی مختلفی که در زمینه سبک زندگی پساکرونایی در سطح جهانی انجام شده است، ابعاد مختلفی را برای سبک زندگی پساکرونایی شناسایی کرده‌اند. اچگاری [۷] چهار سناریوی برای سبک زندگی در عصر پساکرونا را ترسیم کرده است: بازگشت به حالت عادی، ماتریالیست‌های مجازی، ساده‌سازی گروهی و شورشگران کلیک. هرکدام از این سناریوها با لحاظ چند بعد سبک زندگی پساکرونایی بررسی شده‌اند که عبارت‌اند از: کار، خانواده/عشق، تندرستی، فراغت، آموزش، حمل‌ونقل، مراقبت‌های بهداشتی، تهیه و مصرف مواد غذایی، مسکن و شهروندی. در هرکدام از این سناریوهای سبک زندگی پساکرونایی این مؤلفه‌ها متفاوت هستند. گار [۸] هفت مؤلفه را برای سنجش سبک زندگی پساکرونایی پیشنهاد داده است که عبارت‌اند از: تغییر عادات ورزشی و تمرین‌های

فیزیکی، تغییر عادات خرید، تغییر عادات سفر، تغییر عادات حمل‌ونقل، تغییر عادات بهداشتی، کاهش دفعات تماس با اقوام غیر از خانواده نزدیک و کاهش دفعات تماس با همسایگان و دوستان. گزارش تحقیقی مفصلی توسط مرکز تغییرات آب و هوایی و تحولات اجتماعی ولز در دو موج در کل بریتانیا در زمینه سبک زندگی پساکرونایی انجام شده است (ژوئن ۲۰۲۰ و مارس ۲۰۲۰). مؤلفه‌های سبک زندگی پساکرونایی در این پژوهش عبارت‌اند از: رفتارهای حمل‌ونقل، خرید غذا، انتخاب رژیم غذایی و ضایعات، رفتارهای خرید، رفتارها، نگرانی‌ها و نیات مرتبط بانرژی، فراغت، رفتارهای زیست‌محیطی، نگرش به رویکردهای سیاسی و تندرستی. موراتیدیس [۹] در پژوهشی دیگر ابعاد سبک زندگی پساکرونایی را شامل موارد زیر دانسته‌اند: خرید، کار، آموزش، سرگرمی، حمل‌ونقل، زندگی سالم، فراغت، مصرف بیرونی غذا و مسکن. راوات و همکاران [۱۰] سبک زندگی پساکرونایی را شامل مؤلفه‌های زیر دانسته‌اند: تغییرات در رژیم غذایی، تغییرات در فعالیت‌های فیزیکی، تغییر در تجارب روانی - اجتماعی و تغییر عادات خواب.

مطالعات نظری مختلف با تأکید بر «سبک زندگی در وضعیت مخاطره» بیانگر آن است که مخاطراتی مانند بحران کرونا با ایجاد مسائلی مانند ترس و هراس اجتماعی، تأثیرات ماندگاری بر جوامع می‌گذارند و ساختارها، نهادها و نظام‌های ارزشی و رفتاری را دچار تغییرات اساسی می‌کنند. تغییر در سبک زندگی یکی از ابعاد این تحولات است. همه‌گیری کرونا یکی از مهم‌ترین مخاطراتی است که جهان نوین در چند دهه اخیر تجربه کرده است. هرچند در مورد شیوه شکل‌گیری و همه‌گیری این بحران هنوز کشمکش‌های زیادی در جریان است، اما در اینکه این بحران و مخاطره محصول کنشگری‌های انسانی در جهان سرمایه‌داری متأخر است، شک

چندانی وجود ندارد. بحران کرونا نمود عینی تری از جامعه مخاطره آمیز است.

بک [۱۱] جامعه مخاطره آمیز نوین را دارای ماهیتی از بی کرانگی مخاطره می داند. بر اساس دیدگاه وی، مخاطره در جامعه نوین از چند جنبه بیکران شده است. اول اینکه همه حوزه ها را درنوردیده است و دیگر همانند دوران مدرن و سنتی مختص یک منطقه یا یک وضعیت استثنائی نیست، بلکه تبدیل به قاعده شده است. دوم اینکه، مرزهای ملی را به رسمیت نمی شناسد و ماهیتی جهان شمول پیدا کرده است. سوم اینکه کنترل و مدیریت آن به سختی امکان پذیر است و شاهد رشد و توسعه بیکران مخاطره (برای نمونه بحران کرونا) در سطوح گوناگون هستیم. چهارم اینکه، تمام جنبه های زندگی بشری از اقتصادی گرفته تا زیست محیطی را به شدت تحت تأثیر قرار می دهد. این دقیقاً وضعیتی است که جامعه بشری در عصر کرونا تجربه کرده است و احتمالاً در عصر پسا کرونا نیز با شدت کمتری تجربه خواهد کرد. چنین وضعیت مخاطره آمیزی فرمی از هراس جمعی و ترس اجتماعی را در جامعه شکل می دهد که به طور مستقیم بر سبک زندگی شهروندان و زیست اجتماعی آنان تأثیرگذار است [۱۲].

در همین راستا، «بوده» در کتاب «جامعه شناسی ترس» با ردیابی تجربه ترس از جامعه ای پرده برداری می کند که با آشفتگی نا آرام، عصبانیت سرکوب شده و خشم آرام سرکوب شده است. این امر به همان نسبت در روابط نزدیک ما و در دنیای کار صادق است. در نحوه واکنش ما به سیاستمداران به همان اندازه که در رفتارهایمان نسبت به بانکداران و دیگران در بخش مالی واکنش نشان می دهیم.

بوده نشان می دهد که ترس مسیر حرکت جامعه را آشکار می سازد؛ نشان می دهد نقاط

بحرانی کجاست؛ چه وقت گروه های معینی از جامعه به لحاظ روانی پس می کشند و اینکه چطور احساس مصیبت یا نفرت و کینه به طور ناگهانی تکثیر می شود. ترس، عیب و مشکل ما را نمایان می کند. سیاست گذاری که می خواهد پیش از تجویز به فهم جامعه امروز نائل آید، باید به جامعه ترس نظر کند. این مفهوم می تواند کل سیاست های فرهنگی و اجتماعی ما را از نو صورت بندی کرده و به مرحله بازنگری یا باز پس گیری کشاند [۱۳]. متأثر از بورديو تعلقات طبقاتی که عموماً برآمده از دسترس های متفاوت به منابع سرمایه ای است، در وضعیت کرونایی نقشی عمده بازی کرده اند. افراد و گروه های مختلف بر مبنای دسترس ای که به منابع سرمایه ای در وضعیت پسا کرونایی داشته اند، سبک های زندگی متمایزی را برگزیده اند. به هر حال، رویکرد نظری بورديو بهتر از دیگر نظریه پردازان می تواند تأثیرات بحران کرونا بر سبک زندگی شهروندان تهرانی را تبیین نماید [۱۴].

سبک زندگی شکل گرفته تحت تأثیر این تحولات (شکل گیری مخاطرات، گسترش هراس اجتماعی، شکل بندی های سرمایه، مدرنیته و جهانی شدن فرهنگی و ...) دارای دو ویژگی بنیادی است. اول اینکه تحت تأثیر مجازی سازی فراگیر زندگی اجتماعی، ماهیتی مجازی - رسانه ای به خود گرفته است. دوم اینکه به دلیل تجارب زیسته کرونایی، سلامت محوری بنیاد آن است. برای فهم نظری مجازی سازی سبک زندگی می توان از دیدگاه عاملی [۱۵، ۱۶] و برای فهم سلامت محوری سبک زندگی از دیدگاه کارکرهام [۱۷] استفاده نمود.

از نظر کارکرهام، سبک زندگی سلامت محور به عنوان الگوهای جمعی از رفتارهای مرتبط با سلامتی، بر اساس انتخاب هایی از گزینه های در دسترس مردم تعریف می شود که با فرصت های

۲۰۷
شماره ۲۳

بهار و تابستان ۱۴۰۲
دوفصلنامه
علمی و پژوهشی

بهرین

مرور سیستماتیک مطالعات سبک زندگی پسا کرونایی /
حمد غیاثوند

زندگی آن‌ها مطابقت دارد. کاکرهام معتقد است که سبک زندگی سلامت‌محور، مجموعه انتخاب‌هایی است که فرد بر موقعیت اجتماعی خود برمی‌گزیند و این انتخاب‌ها برآمده از موقعیت ساختاری و فردی وی هستند. در حقیقت، فرصت‌های زندگی یک شخص به‌وسیله موقعیت اجتماعی و ویژگی‌های گروه‌های منزلتی ویژه تعیین می‌شود [۱۷].

در تعریف کاکرهام از سبک زندگی سلامت‌محور، شاهد ترکیب دو مفهوم انتخاب و موقعیت هستیم؛ زیرا به عقیده وی، سبک‌های زندگی سلامت‌محور، الگوهای جمعی از رفتارهای مرتبط با سلامتی است که مبتنی بر انتخاب‌هایی است که افراد برحسب شرایط اجتماعی و زیستی‌شان در دسترس دارند. رفتارهای تولیدشده از این گزینش‌ها می‌تواند نتایج مثبت و یا منفی بر روی بدن و فکر داشته باشد، اما باوجود این الگویی فراگیر از سلامتی را شکل می‌دهد که سبک زندگی را می‌سازد [۱۸].

بر این اساس سبک زندگی پساکروناوی فرمی از سبک زندگی را شکل خواهد داد که وجه تمایزاتی چون؛ خطر‌گریزی، به هم ریختن نظم زندگی، بیش‌پزشکی شدن جامعه، فردگرایی افراطی و کاهش الزام‌های اجتماعی، رعایت فاصله اجتماعی، میزان خطرپذیری و خطر‌گریزی، اهمیت بهداشت فردی و اجتماعی در زندگی روزمره، آن‌لاین شدن تعاملات و ارتباطات، دورکاری شغلی، کاهش اهمیت دورهمی‌های خانوادگی و گروهی، تضعیف آداب، سنت و رسوم جمعی مانند عروسی، عزا و ... از جمله مسائلی هستند که به احتمال زیاد تأثیرات ماندگاری است که در شیوه زندگی اجتماعی پساکروناوی مردم برجای مانده است.

۳- روش تحقیق

روش تحقیق مورد استفاده در این مطالعه مرور

سیستماتیک (Systematic review) نظام‌مند است. این نوع از مرور به دنبال جست‌وجویی نظام‌مند برای ارزیابی و تلفیق پژوهش‌هاست. انجام این مرور مستلزم رعایت ضوابط و اصول راهنمای استاندارد و تعریف‌شده است [۱۹]. مرور سیستماتیک در پی استقرار و ترکیب پژوهش‌ها و شواهدی است که بر پرسش خاصی متمرکز است. این کار با توسل به رویه‌ها و فرآیندهای سازمان‌یافته، شفاف، رسمی، واضح و بازیافت‌پذیر صورت می‌گیرد. مرور سیستماتیک صرفاً به مرور در پیشینه پژوهش محدود نمی‌شود و این مرور برای سطوح، حوزه‌ها و اهداف متفاوتی قابل‌استفاده است. مرور سیستماتیک استراتژی‌هایی است که در جمع‌آوری، سنجش انتقادی و سنتز همه مطالعات مربوط به یک موضوع مشخص جهت‌گیری و خطا را محدود می‌کند [۲۰]. رویکردهای مختلفی برای انجام مرور سیستماتیک وجود دارد. در این پژوهش از رویکرد رایت و همکاران [۲۱] استفاده شده است. آنان فرآیندی هفت‌درجه‌ای را برای انجام مرور سیستماتیک پیشنهاد داده‌اند: تعیین سؤال پژوهش، تعیین پروتکل انجام کار، جستجوی متون، استخراج داده‌ها، ارزیابی کیفیت، تحلیل داده‌ها، ارائه نتایج و درنهایت تفسیر نتایج [۲۲].

با عنایت به اهداف مطالعه و سؤال اصلی پژوهش مبنی مضامین و تغییرات معنایی سبک زندگی پساکروناوی، پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه «سبک زندگی و همه‌گیری کرونا» به زبان انگلیسی و فارسی جمع‌آوری شدند. برای جستجوی مقالات انگلیسی از چهار پایگاه «Sage Journals»، «Taylor & Francis Journals»، «Science Direct Journals» و «Google Scholar» استفاده شد. برای جستجوی مقالات فارسی از پایگاه‌های «مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی»، «پایگاه تخصصی مجلات نور»، «پرتال جامع علوم انسانی» و «بانک اطلاعات

نشریات کشور» استفاده شد.

سبک زندگی در انگلیس است (فهرست این مقالات در جدول ۱ آمده است).

در مرحله بعد این پژوهش‌ها از دو جنبه بررسی و تحلیل شدند. ابتدا ساختار پژوهش‌ها (نظریه‌های مورد استفاده، روش تحقیق، روش‌های جمع‌آوری داده‌ها، محدوده انجام پژوهش) بررسی شدند. سپس، محتوای نتایج پژوهش‌ها بررسی شده و نهایتاً بر مبنای بررسی و تحلیل نتایج، مضامین اصلی و فرعی سبک زندگی پساکروناپی از آن‌ها استخراج شده است. پس از انجام تحلیل‌ها، دیاگرام مضامین اصلی و فرعی و نیز واحدهای معنایی سبک زندگی پساکروناپی ترسیم شد. در بخش آخر نیز به ارزیابی انتقادی مطالعات سبک زندگی پساکروناپی پرداخته شده است.

تعداد پژوهش‌ها در بررسی اولیه ۱۷۲ مورد بود. در مرحله بعد، پژوهش‌هایی انتخاب شدند که به‌طور خاص بر سبک زندگی در عصر پساکرونا متمرکز شده بودند و این مسئله را بررسی کرده بودند که سبک زندگی در عصر پساکرونا نسبت به قبل از آنچه تغییراتی کرده یا می‌کند. با لحاظ این فیلتر، ۲۲ پژوهش (۱۷ پژوهش انگلیسی و ۵ پژوهش فارسی) به‌عنوان حجم نمونه نهایی پژوهش انتخاب شدند. این پژوهش‌ها به‌طور خاص بر سبک زندگی پساکروناپی یا مؤلفه‌های مرتبط با آن متمرکز بودند. از این تعداد، ۱۹ مورد مقالات منتشرشده در مجلات معتبر فارسی و انگلیسی، دو مورد مقالات منتشرشده در کتاب و یک مورد گزارش منتشرشده در مورد تغییرات

جدول ۱- جمعیت نمونه مطالعات مورد بررسی

نام نویسنده	نوع مطالعه
اولایمی ^{۲۳} (۲۰۲۰)، اولاگباجو ^{۲۴} و همکاران (۲۰۲۰)، بتایب ^{۲۵} و همکاران (۲۰۲۱)، لتیسالو ^{۲۶} و همکاران (۲۰۲۱)، بالانزا مارتینز ^{۲۷} و همکاران (۲۰۲۱)، المشرف ^{۲۸} و همکاران (۲۰۲۱)، اچگاری (۲۰۲۱)، چوپرا ^{۲۹} و همکاران (۲۰۲۰)، ماریوتی ^{۳۰} و همکاران (۲۰۲۱)، لین ^{۳۱} و همکاران (۲۰۲۱)، گار ^{۳۲} (۲۰۲۲)، سورنتینو ^{۳۳} و همکاران (۲۰۲۲)، نیشیجیما ^{۳۴} و همکاران (۲۰۲۱)، روات ^{۳۵} و همکاران (۲۰۲۱)، تاجبخش (۱۳۹۹)، مرادی و محمدی‌فر (۱۳۹۹)، اسکندریان (۱۳۹۹)، ایمانی جاجرمی (۱۳۹۹)، کلاته ساداتی و فلک‌الدین (۱۴۰۱)؛ (غیاثوند و محمدتقی‌زاده، ۱۴۰۰)	مقاله
اچگاری ^{۳۶} و همکاران (۲۰۲۱ الف)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)	کتاب
تیپینگ (۲۰۲۲)، غیاثوند (۱۳۹۹)	گزارش

۲۰۹

شماره ۲۳

بهار و تابستان ۱۴۰۲
دوفصلنامه

علمی و پژوهشی

مرور سیستماتیک مطالعات سبک زندگی پساکروناپی /
حمد غیاثوند

- 23 Olavemi, A. A
- 24 Olagbaju, O. O
- 25 Bettaieb, D. M
- 26 Lehtisalo, J
- 27 Balanzá-Martínez, V
- 28 Al-Musharaf, S
- 29 Chopra, S
- 30 Mariotti, I
- 31 Lin, X
- 32 Gür, M
- 33 Sorrentino, A
- 34 Nishijima, C
- 35 Rawat, D
- 36 Echegaray, F

۴- بحث و نتایج

در این بخش ابتدا پژوهش‌های سبک زندگی پساکرونایی از لحاظ ساختاری بررسی، سپس محتوای نتایج مفهوم‌سازی شده در زمینه سبک زندگی پساکرونایی ارائه می‌شود.

۴-۱- تحلیل سیستماتیک ساختار مطالعات

برای تحلیل سیستماتیک ساختار مطالعات به بررسی رویکردهای نظری مورد استفاده، محدوده مکانی، روش‌شناسی و روش‌های جمع‌آوری داده‌ها پرداخته می‌شود.

نظریه‌های استفاده‌شده در مطالعات: بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه سبک زندگی پساکرونایی به صورت «سریع» انجام‌شده‌اند و این شاید یکی از دلایلی باشد که به ضعف نظری این پژوهش‌ها منجر شده است. در جدول (۲) نظریات مورد استفاده در پژوهش‌های بررسی‌شده آمده

است.

نزدیک به نیمی از پژوهش‌های بررسی‌شده فاقد ادبیات نظری هستند. این پژوهش‌ها عمدتاً در حوزه‌های غیر جامعه‌شناسی انجام‌شده‌اند. بیشترین نظریه‌های مورد استفاده در این پژوهش‌ها نظریه جامعه مخاطره‌آمیز (بک، بوده و استرانگ) و نظریه‌های سبک زندگی (گیدنز، کاستلز و وبر) بوده‌اند. برخی از پژوهش‌ها نیز از نظریه‌های دیگری (مانند نظریه کمبود، نظریه دورکاری، نظریه مدیریت بحران و سرمایه اجتماعی) استفاده کرده‌اند. باوجوداینکه قاعدتاً تمرکز این پژوهش‌ها بر سبک زندگی است، اما تنها ۳ مورد از نظریات سبک زندگی استفاده کرده‌اند. بوردیو را می‌توان مهم‌ترین نظریه‌پرداز سبک زندگی قلمداد نمود؛ اما حتی یک مورد از پژوهش‌های بررسی‌شده از نظریات بوردیو استفاده نکرده‌اند.

جدول ۲- نظریات مورد استفاده در مقالات بررسی‌شده

ردیف	ادبیات نظری	فراوانی	درصد
۱	فقدان ادبیات نظری	۱۲	۵۴/۶
۲	نظریه جامعه مخاطره‌آمیز و هراس (بک، بوده و استرانگ ^{۳۷})	۳	۱۳/۷
۳	نظریات سبک زندگی (گیدنز ^{۳۸} ، کاستلز ^{۳۹} ، وبر ^{۴۰})	۲	۹/۲
۴	نظریات مدیریت بحران (مک‌فارلین ^{۴۱} و نوریس ^{۴۲} ، نیل ^{۴۳} و فلیپس ^{۴۴} ، هوستون ^{۴۵} ، کوزلینو ^{۴۶})	۱	۴/۵
۵	نظریه معماری و مسکن (ملکوتی ^{۴۷})	۱	۴/۵
۶	نظریه دورکاری (هاوس ^{۴۸})	۱	۴/۵
۷	نظریه کمبود	۱	۴/۵
۸	سرمایه اجتماعی (وو ^{۴۹} و همکاران)	۱	۴/۵
	جمع کل	۲۲	۱۰۰

۲۱۰
شماره ۲۳
بهار و تابستان ۱۴۰۲
دوفصلنامه علمی و پژوهشی

بهرین
دریغ

مرور سیستماتیک مطالعات سبک زندگی پساکرونایی / احمد غیاثوند

37 Strong, F
38 Giddens, A
39 Castells, M
40 Weber, M
41 McFarlane, A. C
42 Norris, F. H
43 Neal, D. M
44 Phillips, B. D
45 Houston, J. B
46 Cozzolino, A
47 Malakouti, M
48 Huws, U
49 Wu, C

جدول ۳- محدوده مکانی مطالعات بررسی شده

ردیف	ادبیات نظری	فراوانی	درصد
۱	خاورمیانه	۸	۳۶/۴
۲	اروپا	۵	۲۲/۷
۳	آسیا (شرق و مرکز)	۵	۲۲/۷
۴	آفریقا	۲	۹/۱
۵	جهان	۱	۴/۵
	جمع کل	۲۲	۱۰۰

جدول ۴- روش‌شناسی مطالعات بررسی شده

ردیف	روش تحقیق	فراوانی	درصد
۱	روش تحقیق کیفی	۱۱	۵۰
۲	روش تحقیق کمی	۹	۴۰/۹
۳	روش تحقیق ترکیبی	۲	۹/۱
	جمع کل	۲۲	۱۰۰

محدوده مکانی مطالعات: بررسی‌ها نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌ها در خاورمیانه انجام شده‌اند. به دلیل وارد کردن مقالات فارسی به جمعیت نمونه مقالات بررسی شده، خاورمیانه نسبت بالاتری را به خود اختصاص داده است (۵ مورد از پژوهش‌های بررسی شده به زبان فارسی بوده‌اند). بعد از خاورمیانه، اروپا و آسیا (شرق و مرکز) بیشترین تعداد پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده‌اند. دو مورد از پژوهش‌ها در کشورهای آفریقایی انجام شده است و یک مورد هم در سطح جهانی انجام شده است. نکته قابل تأمل این است که هیچ‌کدام از پژوهش‌ها در قاره آمریکا و استرالیا انجام نشده است. این در حالی است که قاره آمریکا یکی از مناطقی بوده که بیشترین درگیری با همه‌گیری کرونا در آن اتفاق افتاد.

رویکردهای روش‌شناختی مطالعات: بررسی مطالعات انجام شده در زمینه سبک زندگی پساکرونایی نشان می‌دهد که بیشتر این پژوهش‌ها با روش تحقیق کیفی انجام شده‌اند. پژوهش‌های بررسی شده با روش تحقیق کمی و ترکیبی در مراتب بعدی هستند.

نکته قابل تأمل در بررسی پژوهش‌ها از لحاظ روش‌شناسی مرتبط با پژوهش‌های انجام شده با روش تحقیق کیفی است. بیشتر این پژوهش‌ها از روش‌های تحقیق کیفی دقیقی استفاده نکرده‌اند و عموماً به مطالعه اسنادی - مفهومی بسنده کرده‌اند. ۶ مورد از ۱۱ مورد پژوهش انجام شده با روش تحقیق کیفی از این نوع هستند.

تکنیک جمع‌آوری داده‌ها مطالعات: بی‌تردید تکنیک‌های جمع‌آوری داده‌ها در پیوند با روش‌های تحقیق مورد استفاده قرار دارد. بیشتر پژوهش‌های کمی از پرسشنامه آنلاین یا آنلاین و نیز پژوهش‌ها آمیخته از روش‌های ترکیبی (مصاحبه، پرسشنامه و مشاهده) برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده کرده‌اند.

۴-۲- تحلیل سیستماتیک محتوای مطالعات

در این بخش به محتوای پژوهش‌های سبک زندگی پساکرونایی پرداخته می‌شود. این بخش شامل چند قسمت است. ابتدا یافته‌های مختلف تغییرات سبک زندگی پساکرونایی چند بار مرور شدند. به تدریج با مفهوم‌پردازی واحدهای معنایی

جدول ۵- تکنیک جمع‌آوری داده‌ها در مطالعات بررسی‌شده

ردیف	تکنیک جمع‌آوری داده‌ها	فراوانی	درصد
۱	پرسشنامه	۹	۴۰/۹
۲	مصاحبه	۵	۲۲/۷
۳	پژوهش‌های انجام‌شده پیشین	۴	۱۸/۲
۴	طرح‌های دولتی-اسناد رسمی	۲	۹/۱
۵	چند روشی (مصاحبه، پرسشنامه، مشاهده)	۲	۹/۱
	جمع کل	۲۲	۱۰۰

است در جدول (۶) آمده است. در ادامه هرکدام از مضامین اصلی سبک زندگی پساکرونایی بحث خواهد شد.

الف- مجازی شدن زیست‌روزمره

اولین ویژگی سبک زندگی پساکرونایی بر اساس مطالعات انجام‌شده، مجازی شدن زیست‌روزمره است. وضعیت همه‌گیری کرونا به صورتی بود که در بیشتر مناطق جهان به شیوه‌های مختلف قرنطینه اعمال شد، مشاغل، مدارس، دانشگاه‌ها، رستوران‌ها، مراکز تفریحی و ... تعطیل شدند و افراد از تعامل حضوری با یکدیگر بر اساس سیاست فاصله‌گذاری اجتماعی منع شدند. این مسائل باعث شد شهروندان به دنبال فضاهایی برای ادامه روند زندگی خود باشند. مشاغل به‌صورت دورکاری و اینترنتی ادامه پیدا کرد، آموزش به فضاهای آنلاین منتقل شد و شبکه تعاملات از طریق شبکه‌های اجتماعی دنبال شد. چنین مسائلی وضعیتی از مجازی شدن زندگی روزمره را شکل داد. پس از پایان همه‌گیری کرونا و بازگشت به زندگی عادی به نظر می‌رسد این وضعیت همچنان ادامه دارد. بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه سبک زندگی پساکرونایی مؤید این ادعا است. در بیشتر پژوهش‌های بررسی‌شده بر مجازی شدن زیست‌روزمره به‌عنوان یکی از تغییرات عمده در سبک زندگی پساکرونایی تأکید شده است. «در ایران یافته‌های

پرداخته‌شده تا مضامین فرعی مشخص شوند و سپس در سطحی انتزاعی‌تر، مضامین اصلی استخراج شدند؛ و درنهایت دیاگرام مضامین اصلی فرعی تغییرات سبک زندگی پساکرونایی ترسیم شد.

۴-۲-۱- مضامین اصلی و فرعی سبک زندگی پساکرونایی

سبک زندگی، نظام واره‌ای است که هندسه رفتار بیرونی افراد و جوامع و تمایزات آنها را در حوزه‌های گوناگون نظیر ارزش‌ها، نگرش‌ها، عادات و شیوه‌های رفتار و الگوی مصرف، معاشرت و تفریح مشخص می‌کند و این نظام تجسم هویت افراد و جوامعی است که در سطح کلان همگرایی و واگرایی میان افراد و گروه‌ها را پدید می‌آورد. از این منظر سبک زندگی دارای سه ساحت وجودی است: ۱- ساحت اندیشه و آگاهی ۲- ساحت انگیزه و عاطفه ۳- ساحت عمل و رفتار. این سه لایه وجودی انسان با یکدیگر مرتبط بوده و بر همدیگر اثرگذارند [۲].

بر مبنای تحلیل کیفی به‌عمل‌آمده مضامین اصلی «سبک زندگی پساکرونایی» عبارتند از: مجازی شدن زیست‌روزمره، سلامت‌محور شدن زندگی، اجتماعی شدن حکمرانی، فاصله‌گیری اجتماعی، هراس مفصل‌بندی شده. همچنین مضامین فرعی مرتبط با هرکدام از این مضامین و پژوهش‌هایی که این مؤلفه‌ها از آنان استخراج شده

جدول ۶- مضامین اصلی و فرعی سبک زندگی پساکروناوی در پژوهش‌های بررسی‌شده

مضامین اصلی	مضامین فرعی	پژوهش‌های مورد بررسی
مجازی شدن زیست‌روزمه	مجازی شدن کار	اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ الف)، اولایمی (۲۰۲۰)، اولاگباجو و همکاران (۲۰۲۰)، اچگاری (۲۰۲۱)، چوپرا و همکاران (۲۰۲۰)، ماریوتی و همکاران (۲۰۲۱)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، تاجبخش (۱۳۹۹)، مرادی و محمدی‌فر (۱۳۹۹)، ایمانی جاجرمی (۱۳۹۹)، غیاثوند (۱۳۹۹)
	مجازی شدن تعاملات	اولاگباجو و همکاران (۲۰۲۰)، اچگاری (۲۰۲۱)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، تاجبخش (۱۳۹۹)، مرادی و محمدی‌فر (۱۳۹۹)، ایمانی جاجرمی (۱۳۹۹)
	مجازی شدن سلامت و بهداشت	اچگاری (۲۰۲۱)، تاجبخش (۱۳۹۹)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، مرادی و محمدی‌فر (۱۳۹۹)
	مجازی شدن فراغت	اچگاری (۲۰۲۱)، تاجبخش (۱۳۹۹)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، مرادی و محمدی‌فر (۱۳۹۹)، اسکندریان (۱۳۹۹)، غیاثوند (۱۳۹۹)
	مجازی شدن مصرف و خرید	سورنتینو و همکاران (۲۰۲۲)، اچگاری (۲۰۲۱)، تاجبخش (۱۳۹۹)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، مرادی و محمدی‌فر (۱۳۹۹)، اسکندریان (۱۳۹۹)
	مجازی شدن آموزش	اچگاری (۲۰۲۱)، تاجبخش (۱۳۹۹)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، مرادی و محمدی‌فر (۱۳۹۹)، اسکندریان (۱۳۹۹)
	سلامت‌محور شدن زندگی	پزشکینه‌شدن زندگی
ورزش‌محور کردن زندگی		بالانزا مارتینز و همکاران (۲۰۲۱)، المشرف و همکاران (۲۰۲۱)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ الف)، اولایمی (۲۰۲۰)، لئیسالو و همکاران (۲۰۲۱)، اچگاری (۲۰۲۱)، چوپرا و همکاران (۲۰۲۰)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، تیپینگ (۲۰۲۲)، نیشیجیما و همکاران (۲۰۲۱)، راوات و همکاران (۲۰۲۱)، تاجبخش (۱۳۹۹)
زیست‌محیطی شدن حمل‌ونقل		اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ الف)، اولاگباجو و همکاران (۲۰۲۰)، اچگاری (۲۰۲۱)، چوپرا و همکاران (۲۰۲۰)، تیپینگ (۲۰۲۲)، نیشیجیما و همکاران (۲۰۲۱)، راوات و همکاران (۲۰۲۱)، تاجبخش (۱۳۹۹)
سلامت‌محور شدن سبک تغذیه		المشرف و همکاران (۲۰۲۱)، بالانزا مارتینز و همکاران (۲۰۲۱)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ الف)، اولاگباجو و همکاران (۲۰۲۰)، اچگاری (۲۰۲۱)، چوپرا و همکاران (۲۰۲۰)، تیپینگ (۲۰۲۲)، نیشیجیما و همکاران (۲۰۲۱)، راوات و همکاران (۲۰۲۱)، تاجبخش (۱۳۹۹)
مراقبت‌محور شدن زندگی روزمره		چوپرا و همکاران (۲۰۲۰)، اچگاری (۲۰۲۱)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، سورنتینو و همکاران (۲۰۲۲)، تیپینگ (۲۰۲۲)، نیشیجیما و همکاران (۲۰۲۱)، راوات و همکاران (۲۰۲۱)، تاجبخش (۱۳۹۹)، غیاثوند و محمدتقی‌زاده، (۱۴۰۰)
اجتماعی شدن حکمرانی	خود ابتکاری اجتماعی-سیاسی	اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ الف)، اولایمی (۲۰۲۰)، اچگاری (۲۰۲۱)، تیپینگ (۲۰۲۲)، ماریوتی و همکاران (۲۰۲۱)
	دولت زدایی از زندگی	اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ الف)، اولایمی (۲۰۲۰)، اچگاری (۲۰۲۱)، تیپینگ (۲۰۲۲)
	مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی	اولاگباجو و همکاران (۲۰۲۰)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ الف)، بتایب و همکاران (۲۰۲۱)، تیپینگ (۲۰۲۲)، سورنتینو و همکاران (۲۰۲۲)
	مسئولیت‌پذیری	سورنتینو و همکاران (۲۰۲۲)، اچگاری (۲۰۲۱)، ماریوتی و همکاران (۲۰۲۱)

۲۱۳

شماره ۲۳

بهار و تابستان ۱۴۰۲

دوفصلنامه

علمی و پژوهشی

مرور سیستماتیک مطالعات سبک زندگی پساکروناوی /

احمد غیاثوند

مضامین اصلی	مضامین فرعی	پژوهش‌های مورد بررسی
	اجتماعی	اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)
	اجتماعی شدن معماری	اولاگباجو و همکاران (۲۰۲۰)، بتایب و همکاران (۲۰۲۱)
ماندگاری فاصله‌گیری اجتماعی	کاهش تعاملات خانوادگی	لتیسالو و همکاران (۲۰۲۱)، اچگاری (۲۰۲۱)، ماریوتی و همکاران (۲۰۲۱)، لین و همکاران (۲۰۲۱)، گار (۲۰۲۲)، چوپرا و همکاران (۲۰۲۰)، تاجبخش (۱۳۹۹)، اسکندریان (۱۳۹۹)، غیاثوند (۱۳۹۹)
	کاهش تعاملات دوستانه	لین و همکاران (۲۰۲۱)، لتیسالو و همکاران (۲۰۲۱)، اچگاری (۲۰۲۱)، گار (۲۰۲۲)، تاجبخش (۱۳۹۹)، کلاته ساداتی و فلک‌الدین (۱۴۰۱)
	کاهش تعاملات شغلی	لین و همکاران (۲۰۲۱)، لتیسالو و همکاران (۲۰۲۱)، اچگاری (۲۰۲۱)، گار (۲۰۲۲)، تاجبخش (۱۳۹۹)، کلاته ساداتی و فلک‌الدین (۱۴۰۱)
هراس مفصل‌بندی شده	هراس روانی	بالانزا مارتینز و همکاران (۲۰۲۱)، المشرف و همکاران (۲۰۲۱)، چوپرا و همکاران (۲۰۲۰)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، تاجبخش (۱۳۹۹)، ایمانی جاجرمی (۱۳۹۹)
	هراس اجتماعی	المشرف و همکاران (۲۰۲۱)، بالانزا مارتینز و همکاران (۲۰۲۱)، چوپرا و همکاران (۲۰۲۰)، اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، مرادی و محمدی‌فر (۱۳۹۹)، کلاته ساداتی و فلک‌الدین (۱۴۰۱)
	هراس زیست‌محیطی	اچگاری و همکاران (۲۰۲۱ ب)، اولاگباجو و همکاران (۲۰۲۰)، چوپرا و همکاران (۲۰۲۰)، تپینگ (۲۰۲۲)، نیشیجیما و همکاران (۲۰۲۱)

حاصل نشان می‌دهد که مردم کشور بیشترین استفاده را از صداوسیما جمهوری اسلامی داشته‌اند (۷۵ درصد در حد زیاد)؛ همچنین در این باره ۱۷ درصد از شبکه‌های ماهواره‌ای و نیز ۴۰ درصد از شبکه‌های مجازی بیشتری بهره‌مندی را برده‌اند» [۲۳]. این امر بیانگر استفاده روزافزون مردم از شبکه‌های اجتماعی مجازی در کنار سایر رسانه‌های جمعی است.

درباره این تغییر می‌توان به فراگیری، زودرسی بهره‌مندی از فضای مجازی و استفاده خلاقانه از فضای مجازی اشاره کرد و حتی شاهد غلبه حضور افراد در فضای مجازی بیش از فضای واقعی بود. «در کشور ایران به‌طور خاص با توجه با شیوع ویروس کرونا، به دلیل استفاده ضروری از شبکه‌های مجازی و اینترنت، فارغ از نقش سرگرم‌کننده شبکه‌های مجازی، کارکرد اصلی‌شان را پیدا کردند. زمانی استفاده بی‌رویه و نادرست از فضای اینترنت و فضای مجازی در

جامعه ایران رواج داشت و وجه منفی آن بر وجه مثبت آن غلبه می‌کرد. در موضوع کرونا، مصرف دیجیتال ما به خلاقیت دیجیتال تبدیل شد» [۲۳]. کرونا پیش‌بینی‌ها مربوط به پیشرفت فناوری ۲۰۳۰ و در فاز بعدی سلطه فناوری ۲۰۴۵ یا ۲۰۵۰ را سرعت بخشیده است. در واقع جهان دارد به نوعی به «تکنیکی» خودش نزدیک می‌شود. در تفکرات و مطالعات آینده ریموند کروزویل، نظریه «تکنیکی فناوری» را مطرح می‌کند؛ یعنی دوره‌ای که با پیشرفت لگاریتمی فناوری، هوش مصنوعی بر هوش انسانی برتری می‌یابد و جهان وارد مرحله جدید می‌شوند [۲].

مجازی شدن کار یکی از مهم‌ترین نمودهای مجازی شدن زیست‌روزمره است. بیشتر پژوهش‌های بررسی‌شده بر مجازی شدن کار و شغل در عصر پساکرونا تأکید داشته‌اند. نتایج پژوهش‌های پیشین [۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷] بیانگر این است که در وضعیت پساکرونا، مشاغل،

کسب و کارها، تجارت و کار بیش از قبل مجازی شده و از طریق فضاهای آنلاین دنبال خواهد شد. این فرآیند در نهایت به مجازی شدن کار سرعت خواهد بخشید. علاوه بر مجازی شدن کار که بیشتر ماهیتی اقتصادی دارد، در عصر پسا کرونا شاهد مجازی شدن تعاملات نیز خواهیم بود. سیاست فاصله گذاری اجتماعی که اساس آن پرهیز افراد از تماس مستقیم و حضوری با یکدیگر در دوران کرونا بود، تأثیر خود را بر زندگی انسان‌ها گذاشته است.

بررسی پژوهش‌های انجام شده در این حوزه نشان می‌دهد که در عصر پسا کرونا شاهد کاهش تعاملات واقعی و رودررو خواهیم بود و در مقابل تعاملات مجازی از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی و بسترهای نوپدید دیجیتالی گسترش پیدا خواهد کرد. شبکه‌های اجتماعی مجازی تبدیل به بخشی بنیادی از سبک زندگی پسا کرونایی شهروندان خواهد شد [۲۴، ۷، ۲۸، ۲۹]. علاوه بر این، مدارس، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی نیز در دوران کرونا در بسیاری از کشورهای جهان تعطیل شد و آموزش از طریق سامانه‌های آنلاین دنبال شد. این مسئله هم مزایای قابل توجهی داشت و هم پیامدهای منفی بر سبک آموزش و تربیت افراد و کیفی آن داشت. فراتر از این، در عصر پسا کرونا احتمالاً آموزش آنلاین در کنار آموزش حضوری در سطوح و لایه‌های مختلف جامعه دنبال خواهد شد، چراکه تجهیزات سخت‌افزاری در کنار ظرفیت نرم‌افزاری آن در این مدت دو سال توسعه یافته است. آموزش تنها محدود به یادگیری رسمی نیست بلکه هر نوع یادگیری غیررسمی مهارت‌های مختلف نیز عموماً از طریق فضای مجازی دنبال خواهد شد. در عصر پسا کرونا آموزش آنلاین تبدیل به بخشی بنیادی از سبک زندگی افراد خواهد شد [۷، ۲۹، ۳۰، ۱۳، ۳۱].

مضمون فرعی دیگر مجازی شدن زیست روزمره، مجازی شدن سلامت و بهداشت است. همه‌گیری کرونا و پیامدهای مرگ‌آور آن برای افراد و نزدیکان آن‌ها سبب شد که آنان نسبت به بهداشت و سلامت خودشان حساسیت بیشتری پیدا کنند. این مسئله در عصر پسا کرونا به احتمال زیاد تداوم خواهد داشت. هنگامی که این حساسیت در کنار رسانه‌ای شدن و مجازی شدن تعاملات و زیست افراد قرار می‌گیرد، شاهد آنلاین شدن سلامت و بهداشت نیز خواهیم بود. افراد به طور مداوم از طریق سامانه‌های مجازی وضعیت سلامت و بهداشت خودشان را بررسی می‌کنند. در کنار این، نظام‌های بهداشت و سلامت نیز بیشتر از قبل به فضاهای مجازی متصل شده و خدمات مجازی آن‌ها افزایش پیدا کرده و فراگیر خواهد شد [۷، ۲۹، ۳۰، ۱۳]. علاوه بر این، در عصر پسا کرونا شاهد مجازی شدن سبک فراغت افراد نیز خواهیم بود.

در عصر کرونا به دلیل شرایط قرنطینه و امکان‌پذیر نبودن حضور افراد در فضاهای تفریحی و فراغتی، فضای شبکه‌های اجتماعی، اینترنت، بازی‌های آنلاین و ... تبدیل به بخش بنیادی نظام فراغت افراد شد. در این عصر شاهد پدیده‌ای به نام «فراغت مجازی» بودیم که از قبل آغاز شده بود. در وضعیت پسا کرونایی احتمالاً فراغت مجازی بسیار بیشتر از فراغت واقعی و عینی مورد توجه افراد قرار می‌گیرد. این مسئله در نسلی که با اینترنت بزرگ شده است بیشتر صادق است. برای این افراد، بازی کردن به صورت آنلاین لذت بیشتری نسبت به فوتبال بازی کردن در چمن طبیعی دارد. به هر حال در عصر پسا کرونا شاهد مجازی شدن روزافزون سبک فراغت افراد خواهیم بود [۷، ۲۹، ۳۰]. در نهایت در عصر پسا کرونا شاهد مجازی شدن خرید و مصرف خواهیم بود. قبل از عصر کرونا نیز افراد به صورت مداوم از

طریق فضای مجازی به خریدوفروش می‌پرداختند. دلیل آن کاهش هزینه‌ها، سرعت خریدوفروش، قدرت انتخاب بیشتر افراد، قدرت مقایسه مداوم، رقابتی بودن بیشتر و ... است. به‌هرحال خریدوفروش اینترنتی و مجازی تبدیل به بخش بنیادی سبک زندگی افراد در عصر پساکرونا می‌شود [۳۲، ۷، ۲۹، ۳۰، ۳۱].

ب- سلامت‌محور شدن زندگی

گسترش و نفوذ ویروس کرونا در ارکان زندگی بشر به قدری تعیین‌کننده است که ناگزیر باید به تعریف جدید از نسبت سلامتی و بیماری اقدام نمود، زیرا سلامتی در جهان امروز یک فرایند سیال و نامتعیّن است که در مواجهه با عوامل تهدیدکننده باید از نو بازتعریف شود. البته این امر موجب اطمینان دادن به عموم مردم که نباید زیاد بترسند، باعث تضعیف حس اضطراری و به مخاطره افتادن زندگی افراد «در معرض خطر» می‌شد.

دومین مضمون اصلی تغییرات سبک زندگی پساکرونایی بر اساس نتایج پژوهش‌های بررسی‌شده، سلامت‌محور شدن زندگی است. همان‌طور که بحث شد، شرایط بحرانی کرونا و نقش بهداشت و سلامت در جلوگیری از آن یا حداقل کاهش احتمال مرگ‌ومیر سبب شد که بهداشت و سلامت در عصر کرونا تبدیل به بخشی بنیادی از سبک زندگی افراد شود. توصیه‌های بهداشتی مداوم برای جلوگیری از مبتلا شدن به کرونا که از سوی نهادها و سازمان‌های بهداشتی و سلامت ارائه می‌شد نیز در اهمیت روزافزون بهداشت و سلامتی برای افراد نقش اساسی داشت. چنین وضعیتی در عصر پساکرونا نیز به‌احتمال زیاد مداوم پیدا خواهد کرد. اکثر پژوهش‌های بررسی‌شده سلامت‌محور شدن زندگی را یکی از ابعاد اساسی سبک زندگی پساکرونایی قلمداد نموده‌اند.

نتایج مطالعات هیلتون و اسمیت در اسکاتلند نشان دادند که همان کسانی که بیشترین نگرانی و دغدغه را نسبت به پاندمی و پیامدهای آن برای سلامت دارند، در معرض خطر بیشتری هم هستند. این شکاف میان پاسخگویان برحسب آسیب (نا) پذیری را می‌توان اثر پزشکی‌سازی یا به‌عبارت‌دیگر کاربرد عقلانیت پزشکی در بر ساخت هویت‌های در معرض خطر تعبیر کرد [۳۳]. در عصر کرونا پزشکی‌شدن تبدیل به گفتمانی حاکم در نظام اجتماعی جوامع شد. افراد به دلایل ساده که قبلاً به‌هیچ‌وجه به خاطر آن‌ها به پزشک مراجعه نمی‌کردند، در عصر کرونا به پزشک مراجعه می‌کردند. هراس از بیماری و مرگ سبب فراگیری این گفتمان در جوامع شد. در دوران پساکرونا نیز احتمالاً همین گفتمان حتی با شدت بیشتری دنبال خواهد شد. پزشکی تبدیل به بخش بنیادی زیست اجتماعی و سبک زندگی افراد خواهد شد. بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه نشان از فراگیری این گفتمان دارد [۲۸، ۲۵، ۳۴، ۷، ۲۷، ۳۵، ۳۶، ۱۰، ۲۹]. در کنار غالب شدن گفتمان پزشکی در جامعه در عصر پساکرونا شاهد توجه بیش‌ازپیش افراد به وضعیت سلامت خودشان خواهیم بود. فراتر از هراس از بیماری و سالم ماندن در وضعیت مشابه کرونا در آینده، بی‌حرکی افراد که یکی از خاصیت‌های زندگی مدرن است سبب شده است خطر ابتلا به انواع بیماری‌ها در افراد بیشتر شود. به همین دلیل بسیاری از افراد ورزش کردن را بهترین ابزار برای جلوگیری از این مسائل می‌دانند.

بررسی پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که ورزش کردن تبدیل به بخشی اساسی از سبک زندگی پساکرونایی خواهد شد [۳۷، ۳۸، ۲۸، ۲۵، ۲۷، ۳۴، ۳۶]. گسترش سبک تغذیه و رژیم غذایی سالم یکی دیگر از ابزارهای حفظ سلامت و بهداشت در عصر پساکرونا است. رژیم غذایی ناسالم یکی از مهم‌ترین عوامل بیماری و

مرگومیر افراد در عصر نوین است. با توجه به تجربه همه‌گیری کرونا و این مسئله که ضعف سیستم ایمنی بدن یکی از ریشه‌های تشدید بیماری و مرگومیر افراد است، رژیم غذایی سالم می‌تواند با تقویت سیستم ایمنی بدن از بیماری و تشدید آن در افراد جلوگیری کند. رژیم‌های غذایی گیاهی و دوری از غذاهای آماده (فست‌فود) احتمالاً در آینده از اهمیت بیشتری برخوردار شده و در سبد غذایی افراد بیشتر حضور خواهد داشت. در عصر پساکرونا افراد بیش‌ازپیش سبک‌های تغذیه و رژیم غذایی سالم را استفاده خواهند کرد. بررسی نتایج پژوهش‌های انجام‌شده در این حوزه مؤید این ادعا است [۳۷، ۳۸، ۳۰، ۲۴، ۲۷، ۳۵، ۳۶]. علاوه بر این در عصر پساکرونا افراد بیش‌ازپیش به مسائل زیست‌محیطی توجه می‌کنند. این توجه هنگامی که مستقیماً با نظام سلامت و بهداشت افراد سروکار داشته باشد بیشتر نمود پیدا می‌کند.

حمل‌ونقل یکی از این نموده‌است. استفاده از اتومبیل شخصی به دلیل آلودگی زیاد هوا رفتاری ضد محیط‌زیستی محسوب می‌شود. در عصر پساکرونا استفاده از اتومبیل شخصی محدود خواهد شد؛ استفاده از وسایل حمل‌ونقل عمومی، دوچرخه، اتومبیل‌های برقی و ... متداول خواهد شد؛ وسایلی که آسیب کمتری به محیط‌زیست می‌زند و هم‌زمان سلامت افراد را نیز حفظ خواهد کرد. بررسی نتایج پژوهش‌های پیشین نشان از این دارد که در عصر پساکرونا حمل‌ونقل زیست‌محیطی بخشی بنیادی از سبک زندگی افراد خواهد بود [۲۸، ۳۰، ۲۳، ۲۷، ۳۵، ۳۶، ۱۰، ۲۹]. به‌طور کلی افراد در عصر کرونا بیش‌ازپیش از خودشان مراقبت می‌کنند تا وضعیت سلامت خود را حفظ کرده و در صورت بروز شرایط بحرانی گرفتار شرایط ناگوار نشوند. هرچند این مسئله ممکن است در واقعیت اتفاق نیفتد و بحرانی به

فراگیری کرونا شکل نگیرد، اما ذهنیت افراد تبدیل به ذهنیتی مراقبت‌محور شده است [۳۶، ۱۰، ۲۸، ۲۹، ۳۱]. البته ایلچ، فیلسوف، مورخ و منتقد اجتماعی، معتقد است سلامتی واکنشی خودبسنده (autonomous) و فرهنگ ساخته (culturally shaped) به واقعیتی است که در تعامل با عوامل تهدیدکننده دائماً بازسازی و بازخوانی می‌شود؛ بنابراین سلامت عمومی با میران توزیع «مسئولیت و وسایل لازم برای رویارویی با بیماری» بین کل افراد جامعه مطابقت دارد. دخالت‌های پزشکی یا خصوصیت‌های مربوط به بهداشت محیطی می‌تواند این توانایی رویارویی را تقویت کنند، اما هرگز نمی‌تواند جایگزین آن شود. جامعه‌ای که بتواند دخالت حرفه‌ای را به حداقل برساند بهترین شرایط سلامتی را فراهم آورد. پس مردم سالم کسانی هستند که در خانه‌های سالم و با رژیم غذایی سالم و در محیطی مناسب زندگی می‌کنند [۳۹].

پ- اجتماعی شدن حکمرانی

ابر بحران کرونا همچون عکس سی‌تی‌اسکنی که بافت‌های سالم و بیمار بدن را نشان می‌دهد، بسیاری از مسائل و بحران‌های را به نحوی واضح و شفاف‌تر به ناظران نشان داد. مثل خود کرونا که به مبتلایانی که بیماری‌های زمینه‌ای دیگری دارند آسیب بیشتری می‌زند، همه‌گیری (اپیدمی) کرونا هم برای ساختارهای حکمرانی که به بیماری‌ها و آسیب‌های زمینه‌ای دیگر دچارند بحران‌سازتر است [۴۰]. در این خصوص وایپلوز در یک مقاله‌ای بر اساس چند دهه تجربه مشاوره به دولت‌ها در هنگام بحران نشان می‌دهد که واکنش دولت‌ها به بحران کرونا شبیه آزمون لکه‌های جوهر رورشاخ (یک آزمون روان‌شناختی) است. درواقع کنترل، پیشگیری و نحوه مدیریت بیماری کرونا توسط دولت‌ها در عین اینکه میزان

اعتماد، محبوبیت، کارآمدی، همبستگی ملی و اقتدار دولت‌ها را نشان می‌دهد؛ میزان کیفیت زندگی و سطح توسعه‌یافتگی امور بهداشتی، درمانی و تجهیزات پزشکی کشورها را عیان می‌سازد.

سومین مضمون اصلی سبک زندگی پساکروناوی بر مبنای بررسی محتوای پژوهش‌های انجام‌شده، اجتماعی شدن حکمرانی است. ناکارآمدی حکومت‌ها در مدیریت مناسب همه‌گیری کرونا و پیامدهای آن سبب کاهش اعتماد شهروندان به نظام‌های حکمرانی موجود شد. بسیاری از افراد به جای دنبال کردن نظام‌های مراقبتی رسمی ارائه‌شده از سوی نظام‌های حکمرانی سیاسی، به دنبال خود مراقبتی بودند. اعتماد آنان به گروه‌های اجتماعی و نزدیکان خود بیشتر از دولت و نظام‌های حکمرانی در سطح جهانی بود. به‌هرحال در عصر پساکرونا شاهد فرمی از اجتماعی شدن حکمرانی خواهیم بود که بر مبنای آن افراد و گروه‌های اجتماعی به‌صورت ابتکاری و مستقل به مدیریت شرایط و مسائل بحرانی پیش‌آمده برای خودشان می‌پردازند.

ناکارآمدی نظام‌های حکمرانی در سطح جهانی و ملی در مدیریت پیامدهای کرونا سبب شد که افراد در موارد زیادی به‌صورت ابتکاری به مدیریت شرایط بپردازند؛ هرچند در مواردی این ابتکار منفی بوده و پیامدهای ناگواری برای آنان به دنبال داشت. استفاده از داروهای غیرمجاز گیاهی و سنتی که هیچ آزمایش بالینی بر روی کارآمدی آن‌ها انجام‌نشده بود یکی از این ابتکارات بود. این خود ابتکاری تنها محدود به حوزه درمان نبود بلکه در اعتراضات سیاسی- اجتماعی نیز نمود داشت. در بسیاری از کشورهای جهان شاهد اعتراض به وضعیت مدیریت بحران کرونا بودیم. این مسائل نوعی تمرین خود ابتکاری اجتماعی-سیاسی برای افراد بود. بررسی نتایج پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که در عصر

پساکرونا شاهد رشد بیش‌ازپیش خود ابتکاری اجتماعی - سیاسی خواهیم بود [۲۸، ۲۴، ۷، ۲۶، ۳۵]. در کنار این موضوع شاهد دولت زدایی روزافزون از زندگی اجتماعی خواهیم بود. کاهش اعتماد شهروندان به دولت‌ها سبب می‌شود که حوزه نفوذ دولت در عرصه‌های مختلف کاهش پیدا کند و شاهد همکاری‌های محلی و گروهی برای مدیریت شرایط باشیم. به نظر می‌رسد در عصر پساکرونا شاهد عقب‌نشینی دولت‌ها از بخش‌هایی از زیست اجتماعی شهروندان خواهیم بود.

بررسی نتایج برخی از پژوهش‌های انجام‌شده نشان از این مسئله دارد [۲۸، ۲۴، ۷، ۲۶]. در کشور ایران نتایج نظرات پاسخگویان تحقیق، پیرامون عملکرد دولت در قبال پیشگیری و کنترل ویروس کرونا حاکی از آن است که حدود یک‌سوم مردم عملکرد دولت را ناموفق گزارش داده‌اند؛ در مقابل ۴۰ درصد مردم از عملکرد دولت راضی‌اند. در مطالعه دیگری از پاسخگویان خواسته شد به عملکرد دولت نمره‌ای بین صفر تا ۱۰ بدهند که در نهایت ۵/۳۳ به‌دست آمده است «پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۹: موج اول، فرودین). مقایسه عملکرد دولت با سایر کشورها: نتایج حاصل نشان می‌دهد که ۵۳ درصد مردم در سطح زیاد و خیلی زیاد، عملکرد ایران را بهتر از سایر کشورها ارزیابی کرده‌اند؛ در مقابل ۱۹ درصد به موفق نبودن عملکرد دولت اشاره کرده‌اند (۵ درصد اصلاً و ۱۴ درصد کم)» [۲۲].

در مقابل کاهش نقش دولت در حکمرانی مسائل، نقش شهروندان و گروه‌های فرهنگی- اجتماعی بیشتر از قبل خواهد شد. افراد مسئولیت‌پذیری بیشتری نسبت به جامعه، فرهنگ، محیط‌زیست، بهداشت، سلامت، مراقبت و ... خواهند داشت.

وضعیت نامناسب محیط‌زیست و آلاینده‌گی

زیاد آن توسط شرکت‌ها و کارخانه‌ها سبب شده است که جامعه بیش‌ازپیش پذیرای بیماری و بحران‌های بهداشتی و سلامت باشد. احتمالاً در عصر پسا کرونا شاهد اعتراضات سیاسی-اجتماعی-زیست‌محیطی علیه این شرکت‌ها و نظام سرمایه‌داری به‌طور کلی خواهیم بود. مسئولیت‌پذیری افراد نسبت به محیط‌زیست بیشتر از قبل شده و به هر نوع فعالیتی که به آن آسیب برساند حساسیت نشان خواهند داد. احتمالاً دولت‌ها نیز نهایتاً با شهروندان تا حدودی هم‌راستا شده و منافع اجتماعی را بر منافع اقتصادی شرکت‌های سرمایه‌داری ترجیح خواهند داد. این مسئله را می‌توان بعدی از اجتماعی شدن حکمرانی دانست.

بررسی پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه نیز مؤید این ادعا است [۲۳، ۲۸، ۴۱، ۳۲، ۳۵]. این مسئله تنها محدود به مسائل زیست‌محیطی نیست بلکه در ابعاد اجتماعی و فرهنگی نیز شاهد مسئولیت‌پذیری بیشتر شهروندان و گروه‌های اجتماعی خواهیم بود [۳۲، ۷، ۳۰، ۲۶].

علاوه بر این، در عصر پسا کرونا شاهد توجه بیشتر دولت، نهادها و سازمان‌ها به مسائل اجتماعی خواهیم بود. بحران کرونا نشان داد تنها با همکاری و همبستگی اجتماعی می‌توان به مبارزه با وضعیت‌های پاندمیک پرداخت. به همین دلیل احتمالاً دولت‌ها و نهادهای مختلف بیشتر اشتیاق پیدا می‌کنند که در حکمرانی خودشان ابعاد فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی را مورد توجه قرار بدهند. برای نمونه سیاست‌های معماری و مسکن بر مبنای نتایج برخی پژوهش‌ها در عصر پسا کرونا بیش از قبل انعطاف‌پذیر شده و ماهیتی اجتماعی پیدا خواهند کرد.

در آینده شاهد خانه‌های سبز خواهیم بود؛ گیاهان تبدیل به بخشی بنیادی از مسکن خواهند شد، حاشیه‌های شهرها پرونق شده و از ماهیت

زدان‌وار آپارتمان‌های کنونی کاسته خواهد شد. به‌طور کلی ساختار معماری مسکن به نفع اجتماع و محیط‌زیست، از منافع مالی و اقتصادی عقب‌نشینی خواهد کرد [۲۴، ۳۲]. این مسئله قاعدتاً تنها محدود به معماری مسکن نخواهد بود و در حوزه‌های دیگر شاهد اجتماعی سازی فرآیندها و ساختارها خواهیم بود.

ت- ماندگاری فاصله‌گیری اجتماعی

فاصله‌گذاری اجتماعی، یکی از اجزای مهم پاسخ نظام سلامت عمومی به پاندمی است، فاصله‌گذاری اجتماعی به صورتی از قرنطینه و انزوا باید با دقتی زیاد اجرا و انجام شود؛ چراکه می‌تواند در پیوندها و جریان‌های تضمین‌کننده حیات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زندگی اختلال ایجاد کند [۴۲]. البته به‌کارگیر و فهم این مفهوم در عین اینکه تعبیری فیزیکی دارد تا اجتماعی و دور شدن، به‌نوبه خود با عدم همکاری و کنش همکارانه در شرایط پاندمیک تناقض پیدا می‌کند. فاصله‌گذاری اجتماعی یکی از مهم‌ترین سیاست‌هایی بود که دولت‌ها و نظام‌های حکمرانی برای مدیریت بهتر همه‌گیری کرونا دنبال کردند. بر مبنای این سیاست، افراد تشویق شدند که از تماس حضور و مستقیم با یکدیگر تا حد امکان پرهیز کنند.

دلیل اصلی، این بود که کرونا از طریق تماس مستقیم انتقال پیدا می‌کرد و به نظر می‌رسید که چاره دیگری جز در پیش گرفتن این سیاست وجود ندارد. به‌رحال این مسئله سبب کاهش چشمگیر تعاملات و ارتباطات افراد با یکدیگر شد؛ مسئله‌ای که نتایج پژوهش‌های انجام‌شده بر تداوم آن در وضعیت پسا‌کروناایی نیز صحه می‌گذارند. اکثر پژوهش‌های بررسی‌شده (۱۵ مورد) بر کاهش تعاملات اجتماعی و تقویت فاصله‌گیری اجتماعی در عصر پسا‌کرونا به‌عنوان یکی از

مؤلفه‌های سبک زندگی پساکرونایی تأکید داشته‌اند. کاهش تعاملات عموماً در سه حوزه بیشتر اتفاق می‌افتد: تعاملات خانوادگی، تعاملات دوستانه و تعاملات شغلی. ژیزک در حسرت از خویشتن‌داری از ارتباط و رعایت فاصله اجتماعی چنین بیان می‌دارد: «باین حال امروز در بحبوحه همه‌گیر شدن ویروس کرونا، پی‌درپی به ما سفارش می‌کنند که دیگران را لمس نکنید ... فقط از درون است که می‌توانیم به همدیگر نزدیک بشویم و چشم‌های ما پنجره‌ای است که به درون باز می‌شود. این روزها وقتی آشنایی (یا حتی غریبه‌ای) را می‌بینیم و فاصله مناسب را حفظ می‌کنیم. یک نگاه عمیق به چشم طرف مقابل می‌تواند احساساتی بیشتر از نوازشی خودمانی را بروز دهد» [۲].

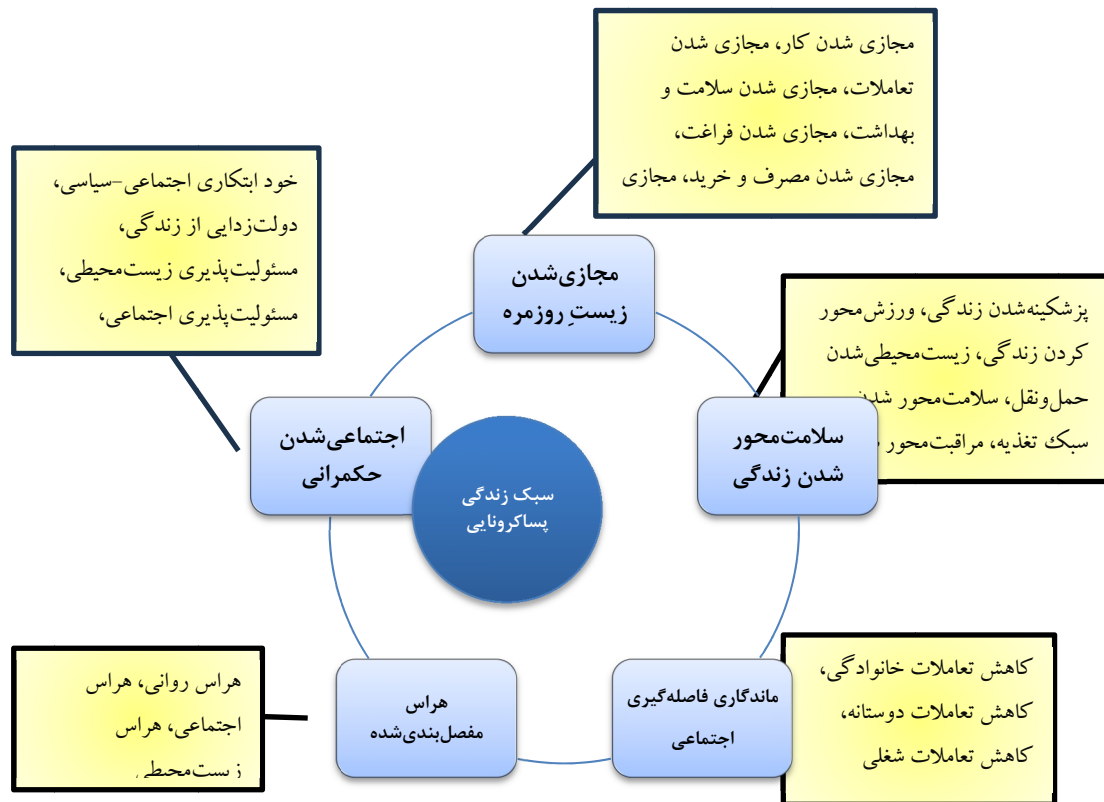
در وضعیت همه‌گیری کرونا یکی از سیاست‌هایی که در پیش‌گرفته شد این بود که اعضای خانواده که با یکدیگر زندگی نمی‌کنند کمترین تماس حضوری را با یکدیگر داشته باشند. این مسئله برای جلوگیری از ابتلای اعضای خانواده به بیماری کرونا در پیش‌گرفته شد. رشد شبکه‌های اجتماعی سبب شد که تعاملات به فضای مجازی کشیده شود. این تجربه به دلایلی مانند هزینه‌های کمتر مالی و غیرمالی مورد استقبال قرار گرفته و همان‌طور که بحث شد شاهد مجازی شدن تعاملات خانوادگی بودیم. در مقابل تعاملات واقعی و عینی تضعیف شد که نتایج پژوهش‌های بررسی‌شده نشان از این دارد که در وضعیت پساکرونایی نیز ادامه خواهد یافت. به‌رحال کاهش تعاملات خانوادگی تبدیل به بخشی از سبک زندگی پساکرونایی خواهد شد [۳۴، ۲۶، ۷، ۴۳، ۸، ۲۷، ۲۹، ۳۱].

این مسئله تنها محدود به تعاملات خانوادگی نبود بلکه در تعاملات دوستانه نیز اتفاق افتاد. به دلیل تعاملات دوستانه بیشتر نسل جوان و استفاده بیشتر آنان از شبکه‌های اجتماعی مجازی، تضعیف تعاملات در میان آنان بیشتر از نسل‌های دیگر اتفاق افتاده و در عصر پساکرونا نیز تداوم پیدا خواهد کرد [۴۳، ۳۴، ۹، ۴۴، ۲۹]. مشاغل و کسب‌وکارها یکی از بخش‌هایی بودند که با رخ دادن همه‌گیری کرونا تعطیل شدند. سیاست‌هایی مانند دورکاری و کار آنلاین به‌عنوان جایگزین در نظر گرفته شد.

افراد در محل کار عموماً با یکدیگر در تعامل روزانه و مداوم بودند اما هنگامی که این سیاست‌ها در پیش‌گرفته شد، چنین تعاملاتی نیز تضعیف شد. با توجه به تداوم این سیاست‌ها (نه به‌شدت دوران کرونا) در عصر پساکرونا، احتمالاً شاهد تداوم و تشدید تضعیف تعاملات شغلی و کاری افراد (حداقل به‌صورت واقعی) خواهیم بود. بررسی محتوای پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه مؤید این ادعا است [۴۳، ۳۴، ۲۸، ۸، ۲۸، ۴۴].

ث- هراس مفصل‌بندی شده

بر اساس نتایج پژوهش‌های انجام‌شده، هراس مفصل‌بندی شده مضمون استخراج‌شده دیگری از سبک زندگی پساکرونایی است. شرایط همه‌گیری کرونا سبب شکل‌گیری نوعی ترس انبوه در میان شهروندان و نهادهای مختلف و حتی نظام‌های حکمرانی شد. وضعیت به حدی پیچیده و بحرانی شده بود که مدیریت شرایط به‌سختی امکان‌پذیر بود. در چنین وضعیتی شهروندان فشارهای روانی و اجتماعی زیادی را تجربه کردند که در دوران قبل از کرونا تجربه نکرده بودند. با وجود پایان

شکل ۱- مضامین اصلی و فرعی سبک زندگی پساکروناوی

عصر کرونا به نظر می‌رسد این فشارها و ترس‌ها به حدی در افراد ریشه دوانیده است که در عصر پساکرونا نیز تداوم پیدا خواهد کرد. به زبان ساده، شهروندان همواره ترس از تکرار فاجعه خواهند داشت. این ترس در ابعاد و سطوح مختلف وجود داشته و تبدیل به بخشی از سبک زندگی افراد در عصر پساکرونا خواهد شد. یکی از چالش‌های اصلی ارتباطات پاندمی سال ۲۰۰۹ توصیه مردم سراسر جهان برای آماده‌باش در برابر فاجعه در حوزه سلامت بود، کاری که باید بدون برانگیختن هراس و تضعیف اثرگذاری مدیریت انجام می‌شد. شعار اصلی‌ای بود: «هشیار باش اما نترس». این پیام یعنی مهار زدن بر احساس باعقل و ایجاد موازنه در میان مردم برای آمادگی، صورت آرمانی شهروند آماده‌باش در شرایط پاندمی را می‌ساخت» [۴۲].

یافته‌های پژوهشی در ایران حاکی از آن است که بیش از نیمی از مردم جامعه (۵۵ درصد در

حد زیاد و خیلی زیاد) مردم از مبتلا شدن به این بیماری می‌ترسند؛ در مقابل حدود یک‌چهارم (۲۵ درصد) افراد یعنی ۱۲ درصد اصلاً نگران نیستند و ۱۳ درصد در حد کم چنین احساسی دارند. البته «سایر یافته‌ها در سطح کشور نیز نشان می‌دهد که ۵۰ درصد (موج اول) و ۶۱/۵ درصد (موج دوم) مردم از مبتلا شدن خود و اعضای خانواده نگران هستند و در مقابل به ترتیب ۱۸/۴ و ۱۹/۷ درصد در حد کم و خیلی کم ابراز نگرانی کرده‌اند».

نتایج حاصل نشان می‌دهد نگرانی از مبتلا شدن به بیماری کرونا با میزان رعایت کردن یا نکردن رفتارهای پیشگیرانه فردی و جمعی آنها رابطه آماری معناداری را نشان نمی‌دهد [۴۵].

فشارهای روانی در نتیجه قرنطینه، کاهش تعاملات، تعطیلی مشاغل، افزایش هزینه‌های اقتصادی و کاهش درآمد، تنش‌های خانوادگی، بیماری و مرگ اطرافیان و ... در دوران کرونا به

حدی زیاد بود که افراد زیادی درگیر بیماری‌های روانی شدند. این مسئله تجربه‌ای منحصربه‌فرد بود که قبلاً در این سطح اتفاق نیفتاده بود. در وضعیت پساکروناوی نیز احتمالاً افراد همچنان درگیر نگرانی‌ها و ترس‌های روانی خواهند بود (هرچند قاعده‌تاً شدت آن کمتر از دوران همه‌گیری کرونا خواهد بود). آنان از لحاظ ذهنی و روانی همواره ترس از بیماری و فراگیر شدن بحران‌های بهداشتی خواهند داشت. هراس روانی بخش جدایی‌ناپذیر سبک زندگی پساکروناوی است [۳۷، ۳۸، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۴۶]. این مسئله تنها محدود به بعد روانی نیست بلکه بعد اجتماعی را نیز شامل می‌شود.

کاهش تعاملات و فاصله‌گیری اجتماعی شهروندان از یکدیگر به دلیل خطر ابتلا به بیماری، نوعی ترس از «دیگری» را در میان افراد شکل داد و در عوض، تنهایی زیستی را بیش‌ازپیش ترویج داد. علاوه بر این، حضور اجتماعی افراد محدود شد. چنین وضعیتی سبب شد که نوعی ترس از اجتماعی در ذهنیت شهروندان شکل بگیرد که بررسی نتایج پژوهش‌های انجام‌شده نشان می‌دهد در عصر پساکرونا نیز تداوم پیدا خواهد کرد و تبدیل به بخشی از سبک زندگی پساکروناوی خواهد شد [۳۷، ۳۸، ۲۷، ۷، ۱۳، ۴۴]. بسیاری از متفکران حوزه‌های مختلف بر این مسئله که تخریب محیط‌زیست در ابعاد و سطوح مختلف یکی از ریشه‌های بنیادی همه‌گیری کرونا و بحران‌های مشابه است. این امر نوعی ترس زیست‌محیطی را در افراد شکل داد که بر اساس آن، نسبت به انتقام طبیعت از خود می‌ترسیدند. البته این مسئله پیامدهای مثبتی به دنبال داشته و سبب مسئولیت‌پذیری زیست‌محیطی بیشتر شهروندان شد. در عصر پساکرونا نیز به نظر می‌رسد این وضعیت ادامه داشته باشد. نتایج پژوهش‌های بررسی‌شده نشان از این دارد که ترس

زیست‌محیطی بخشی بنیادی از سبک زندگی افراد در عصر پساکرونا خواهد بود [۳۰، ۲۳، ۲۷، ۳۵، ۳۶].

۵- نتیجه‌گیری

آلن بدیو، فیلسوف فرانسوی معتقد است آنچه آدمی را به تفکر وامی‌دارد همواره مواجهه‌ای است «تروماتیک» و دردمندانه با رویدادی «واقعی» در جهان خارج که خود را بر ما تحمیل می‌کند و روش‌های معمول تفکرمان را از هم می‌پاشاند. به‌زعم او «رخداد» چیزی است که می‌برد و دچار گسست می‌کند. رخداد شکاف ایجاد می‌کند و آن قدر سهمگین است که باعث تغییرات اساسی می‌شود [۴۷]. در جمع‌بندی نهایی، متأثر از رخداد پاندمیک کرونا، چنانچه مطالعات صورت گرفته پیرامون سبک زندگی را در دو بازه قبل و بعد از کرونا مورد مقایسه قرار گیرد؛ می‌توان به عمق تغییرات و تحولات جامعه و ارزیابی علمی در این زمینه پرداخت.

در خصوص وضعیت مطالعه سبک زندگی قبل از کرونا، بررسی «میری و همکاران» نشان داد که از میان ۱۲۲۸ مقاله گردآوری‌شده در موضوع سبک زندگی از تارنمای Pubmed و ۳۷۸ مقاله گردآمده از تارنمای ISI، بیشترین تعداد مقالات مربوط به سال ۲۰۱۰ بوده است. بین همه مقالات منتشرشده در ایالات متحده و کشورهای خاورمیانه، اختلاف معنی‌داری وجود داشت، در بین کشورهای خاورمیانه، ترکیه و ایران بیشترین تعداد مقالات منتشرشده در این موضوع را به خود اختصاص داده بودند. همچنین در این باره پژوهش دیگر توسط «سراج زاده و باقری» پیرامون موضوعات انجام‌شده درباره سبک زندگی نشان داد که ۱۳ پژوهش (۲۲ درصد) گونه‌شناسی سبک زندگی؛ بررسی رابطه بین سبک زندگی و سرمایه فرهنگی (۱۶/۹ درصد)؛ سبک زندگی و دین‌داری (۱۳/۶ درصد)؛ سبک

زندگی و طبقه (۱۱/۹ درصد)؛ سبک زندگی و هویت (۱۰/۲ درصد)؛ سبک زندگی و مناسبات نسلی (۶/۸ درصد)؛ سبک زندگی و رسانه (۶/۸ درصد)؛ بررسی عوامل مؤثر بر سبک زندگی (۵/۱ درصد)؛ سایر موارد (۵/۱ درصد)؛ سبک زندگی و سرمایه اجتماعی (۳/۴ درصد) [۴۸]. نزدیک به نیمی از منابع (۴۷/۴۵ درصد)، پژوهش خود را در قالب نظریه بورديو بررسی کرده‌اند که از این مقدار، بیشترین میزان استفاده از نظریه بورديو (۶۹/۹ درصد) در منابع علمی بررسی شده در سال های ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ بوده است. ۳۰/۵۰ درصد در ادبیات نظری خود از نظریه‌های مختلف بهره برده اند؛ ۱۰/۱۶ درصد از نظریه گیدنز درباره سبک زندگی استفاده کرده‌اند که نشان می‌دهد نظریه گیدنز درباره سبک زندگی دومین نظریه پرکاربرد بین پژوهشگران بوده است [۴۸]. روش غالب در پژوهش‌هایی که در گذشته به موضوع سبک زندگی پرداخته‌اند از نوع کمی و با استراتژی قیاسی بوده است. بدین مضمون که متغیر وابسته سبک زندگی از خلال تئوری‌های از پیش موجود، با معرفیها و اجزای سازنده‌ای که شکل پیشینی مشخص و معین شده‌اند، وارد فرآیند فرضیه سازی، عملیاتی کردن و سنجش شده است. ضعف در انجام پژوهش‌های انگشت‌شمار کیفی و ترکیبی نسبت به پژوهش‌های کمی، تأکید بر ابعاد خاصی از زندگی جوانان و زنان، خلأ کار جامعه‌شناسانه در حوزه سبک زندگی مردان به طور خاص از موارد برجسته در پژوهش‌های مورد مطالعه است. تبیین‌کنندگی بالای متغیر سرمایه فرهنگی نسبت به سایر متغیرهای اثرگذار بر سبک زندگی از موارد مشترک در اغلب پژوهش‌هایی است که به مطالعه سبک زندگی زنان و جوانان ایرانی پرداخته‌اند [۴۹]. این امر نشان می‌دهد که تبیین سبک زندگی متأثر از انواع سرمایه از منظر بورديو است [۲۳].

باوجوداینکه مدت زیادی از وقوع همه‌گیری کرونا در جهان نمی‌گذرد، پژوهش‌های نسبتاً خوبی در زمینه مسائل مرتبط با این همه‌گیری در سطح جهانی انجام شده است. در حوزه سبک زندگی و تغییرات آن در عصر پساکرونا نیز همین مسئله صدق می‌کند. در این پژوهش مهم‌ترین این مطالعات از لحاظ ساختاری و محتوایی بررسی شدند. باوجود ارزشمند بودن این مطالعات، چند مسئله بنیادی در بیشتر آن‌ها وجود دارد. اولین مسئله مرتبط با ادبیات نظری است. بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه سبک زندگی پساکرونایی اساساً فاقد ادبیات نظری منسجمی هستند. این در حالی است که هم در زمینه سبک زندگی و هم در زمینه شرایط مخاطره‌آمیز ادبیات نظری منسجمی وجود دارد. به نظر می‌رسد در صورتی بهره‌مندی از ادبیات نظری منسجم در پژوهش‌های آتی، مطالعات سبک زندگی پساکرونایی از عمق و کارایی بیشتری برخوردار خواهند بود. مسئله دیگری که در برخی از پژوهش‌های بررسی شده وجود دارد ضعف‌های روش‌شناختی است. در پژوهش‌های کیفی، فرآیندهای تحلیل و کدگذاری و حتی جمع‌آوری داده‌ها کاملاً مشخص نشده است. در پژوهش‌های انجام‌شده با روش تحقیق کمی نیز همین مسئله وجود دارد. در بیشتر این پژوهش‌ها شاخص‌سازی دقیقی از سبک زندگی و تغییرات آن ارائه نشده است و تنها بر تحلیل‌های توصیفی تمرکز شده است. ماهیت «سریع» انجام این پژوهش‌ها و ضرورت‌های سیاستی احتمالاً در وقوع این مسئله نقش داشته است. در مقابل پژوهش‌هایی که با روش تحقیق ترکیبی انجام شده‌اند از عمق و وضوح روش‌شناختی بیشتری برخوردار هستند هرچند در آن‌ها نیز ضعف‌های روش‌شناختی مانند فرآیند فرا استنتاج داده‌ها وجود دارد. مسئله دیگری که در این پژوهش‌ها وجود دارد

عدم در نظر گرفتن بافت و زمینه محلی در فهم سبک زندگی پساکروناوی است. با وجود اینکه هر کدام از این پژوهش‌ها در منطقه‌ای از جهان انجام شده است، اما به نظر می‌رسد که عدم در نظر گرفتن خاص‌بودگی‌های فرهنگی و محلی، سبب شده است نتایج و تحلیل‌های ارائه شده شباهت زیادی با یکدیگر داشته باشد. البته این مسئله ممکن است به ماهیت جهان‌شمول بحران کرونا از یک طرف و همگرایی جهانی بیشتر سبک زندگی در وضعیت پساکروناوی از طرف دیگر بستگی داشته باشد.

در مجموع همه‌گیری کرونا به‌عنوان پدیده‌ای که جهان در این سطح تاکنون تجربه نکرده بود بسیاری از ساختارها و نظام‌های معنایی را تغییر داد. سیاست‌گذاری‌های مقابله با این بحران از سوی نظام‌های حکمرانی از یک طرف و استراتژی‌های خرد شهروندان برای مواجهه با کرونا و پیامدهای آن از سوی دیگر، سبب شد الگوها، نظام‌های رفتاری و سبک زندگی شهروندان دچار تغییرات اساسی شود. بسیاری از این تغییرات بعد از پایان عصر کرونا نیز تداوم پیدا کرده و به نظر می‌رسد در آینده و در عصر پساکرونا نیز حضور خواهند داشت.

بررسی نتایج پژوهش‌های انجام شده در سطح جهانی در زمینه تغییرات سبک زندگی و سناریوهای سبک زندگی در عصر پساکرونا نشان از این دارد که در آینده با سبک زندگی متفاوتی نسبت به عصر پساکرونا مواجه هستیم. آنان عموماً از این سبک زندگی تحت عنوان سبک زندگی پساکروناوی یاد می‌کنند [۲۸، ۴۱، ۸، ۲۹]. سبک زندگی پساکروناوی در ابعاد و سطوح مختلف در پژوهش‌هایی که بعد از همه‌گیری کرونا در نقاط مختلف جهان انجام شده است بررسی شده است. بررسی سیستماتیک این پژوهش‌ها نشانگر این بود که به‌طور کلی می‌توان بعد اصلی برای سبک زندگی پساکروناوی قائل

شد. مجازی شدن زیست‌روزمه، سلامت‌محور شدن زندگی، اجتماعی شدن حکمرانی، فاصله‌گیری اجتماعی، هراس مفصل‌بندی شده.

مجازی شدن زیست‌روزمه را می‌توان در کنار سلامت‌محور شدن زندگی دو بعد کلیدی و محوری سبک زندگی پساکروناوی دانست. مطالعات نظری حتی پیش از همه‌گیری کرونا نیز از سبک زندگی رسانه‌ای و سلامت‌محور بحث می‌کردند [۱۵، ۱۶، ۱۷]. در چند دهه اخیر رسانه‌های ارتباطی نوین به‌ویژه فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی مجازی زیست‌جهان‌های بشری را تسخیر کرده بودند. با وقوع همه‌گیری کرونا این فرآیند تشدید شده و در نهایت در عصر پساکرونا به اوج خود می‌رسد. در واقع، همه‌گیری کرونا به‌عنوان یک پیش‌ران قدرتمند در تسخیر همه‌جانبه زیست‌جهان‌های انسانی توسط فضای مجازی عمل کرد.

اکنون، در عصر پساکرونا، بیشتر بخش‌های زندگی و ابعاد سبک زندگی انسان‌ها مجازی شده یا در حال مجازی شدن است [۷، ۳۰، ۲۶، ۲۷]. علاوه بر این، در جهان مدرن انسان‌ها به دلایلی مانند کم‌تحرکی ناشی از تغییر سبک کار و زندگی از یک طرف و آسیب دیدن بیش‌ازپیش محیط‌زیست در ابعاد مختلف از طرف دیگر، بیش‌ازپیش درگیر بیماری‌های روانی و جسمانی می‌شوند. همین دلیل سبب شده است که سبک‌هایی از زندگی را دنبال کنند که سلامت‌محور بوده و وضعیت سلامتی آنان را حفظ نماید [۱۷]. این وضعیت در همه‌گیری کرونا تشدید شده و در عصر کرونا نیز تداوم پیدا کرده است. سبک زندگی پساکروناوی بیش‌ازپیش انسان‌ها را درگیر سلامتی خودشان کرده است. در کنار این مسئله فرمی از پزشکی‌شدن نیز بر زندگی انسان‌ها حاکم شده است که ممکن است پیامدهای منفی به دنبال داشته باشد [۲۵، ۳۴، ۲۷، ۲۶]. به‌هر حال، بررسی پژوهش‌های

انجام شده نشان از این داشت که در عصر پسا کرونا فرمی از سبک زندگی مجازی سلامت محور بر زیست انسانی در مناطق مختلف جهان حاکم خواهد شد.

نظام های حکمرانی در سطح جهانی در مبارزه با همه گیری کرونا چندان موفق عمل نکردند. سیاست های بیشتر این نظام ها یکسان بود. آنان عموماً به دنبال ایجاد قرنطینه و فاصله گذاری اجتماعی بودند؛ سیاست هایی که هر چند در کاهش بحران کرونا کارآمد بود اما پیامدهای منفی زیادی نیز به دنبال داشت که سبب بروز اعتراضات سیاسی و اجتماعی در سراسر جهان شد. بررسی پژوهش های انجام شده نشان از این دارد که در عصر پسا کرونا شاهد اجتماعی شدن بیش از پیش نظام های حکمرانی خواهیم بود. توجه به ابعاد فرهنگی- اجتماعی مسائل و بحران ها فزونی پیدا کرده و احتمالاً نظام های حکمرانی محدودیت های زیست محیطی بیشتری بر شرکت های بزرگ که نموده های نظام سرمایه داری هستند اعمال خواهند کرد. در مقابل، مسئولیت پذیری اجتماعی و زیست محیطی شهروندان نیز افزایش پیدا کرده و مطالبات آنان از دولت ها بیشتر خواهد بود. به طور کلی در سبک زندگی پسا کرونایی شاهد عقب نشینی دولت از سنگرهای فرهنگی- اجتماعی خواهیم بود [۳۲، ۲۸، ۲۵، ۳۵].

سیاست فاصله گذاری اجتماعی سبب کاهش تعاملات اجتماعی واقعی شد؛ مسئله ای که در عصر پسا کرونا یک ارزش بنیادی اجتماعی محسوب می شد. در مقابل مجازی شدن روزافزون زندگی اجتماعی سبب شد که تعاملات اجتماعی ماهیتی مجازی به خود بگیرند. در عصر پسا کرونا این وضعیت تداوم پیدا کرده و شاهد کاهش تعاملات اجتماعی واقعی و افزایش تعاملات اجتماعی مجازی در حوزه های مختلف خواهیم

بود. فضای مجازی تبدیل به بنیاد سبک زندگی نوین شده و تعاملات در این فضا شکل گرفته و تداوم پیدا خواهند کرد [۲۴، ۲۸، ۲۹]. همچنین بحران کرونا نوعی ترس فراگیر روانی، اجتماعی و زیست محیطی را در شهروندان ایجاد نمود. مشاهده بیماری و مبارزه روزانه با مرگ نزدیکان و آشنایان در کنار بحران های اقتصادی، شغلی و خانوادگی در اثر همه گیری کرونا، سبب تجربه روزافزون فشارهای روانی و اجتماعی شد. این وضعیت ذهنیت افراد را تبدیل به «ذهنیت های ترسیده» نمود که در وضعیت پسا کرونایی نیز ادامه خواهد داشت. شهروندان به صورت مداوم هراس از تکرار فاجعه خواهند داشت و سبک زندگی آنان با این هراس مفصل بندی شده در ابعاد مختلف همراه خواهد بود.

۶- منابع

1. Zandifar, A., & Badrfam, R. (2020). Iranian mental health during the COVID-19 epidemic. *Asian journal of psychiatry*, 51, 101990.
- ۲- کریمی، عبدالعظیم (۱۳۹۹) همزیستی با کرونا؛ نگاهی متفاوت به زندگی پسا کرونا، تهران، موسسه انتشارات صابرین.
- ۳- باکاک، رابرت (۱۳۸۱)، مصرف، ترجمه خسرو صبری، تهران: نشر شیرازه
- ۴- چنی، دیوید (۱۳۸۷). سبک زندگی. ترجمه علیرضا چاوشی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی.
- ۵- شفیعی، سمیه سادات (۱۳۸۹). سیاست های فرهنگی دولت و الگوهای سبک زندگی دختران. رساله دکتری جامعه شناسی. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی. دانشکده علوم اجتماعی.
- ۶- مهدوی کنی، محمد سعید (۱۳۸۶). مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی. تحقیقات فرهنگی، دوره ۱، شماره ۱: ۲۳۰ - ۱۹۹.
7. Echegaray, F. (2021). What POST-COVID-19 lifestyles may look like? Identifying scenarios and their implications for sustainability. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 567-574.
8. Gür, M. (2022). Post-pandemic lifestyle changes and their interaction with resident behavior in housing and neighborhoods: Bursa,

اقتصادی و توسعه. ۶(۲): ۱۱۶-۸۵.

۲۳- غیاثوند، احمد (۱۳۹۹). سازوکارهای افزایش حساسیت و مشارکت مردم در زمینه پیشگیری از شیوع ویروس کرونا (آم‌اج). تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، معاونت پژوهشی، گروه پژوهشی مطالعات فرهنگی - اجتماعی جوانان

24. Olagbaju, O. O., Awosusi, O. E., & Shaib, O. E. (2020). COVID-19 induced changes on lifestyles education and socio-economic activities in West African states: recovery strategies for post Pandemic Era. *International Journal of World Policy and Development Studies*, 6(4), 38-43.

25. Olayemi, A. A. (2020). Public perception, practices, and readiness for post Covid-19 lifestyle in Ikolaba Community, Ibadan. *Journal of Social, Humanity, and Education*, 1(1), 1-12.

26. Mariotti, I., & Manzini Ceinar, I. (2021). Teleworking in post-pandemic times: May local coworking spaces be the future trend?. *Romanian Journal of Regional Science*, 15(1), 52-76.

27. Chopra, S., Ranjan, P., Singh, V., Kumar, S., Arora, M., Hasan, M. S., ... & Baitha, U. (2020). Impact of COVID-19 on lifestyle-related behaviours-a cross-sectional audit of responses from nine hundred and ninety-five participants from India. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 14(6), 2021-2030.

28. Echegaray, F., Brachya, V., Vergragt, P. J., & Zhang, L. (2021). Post Covid-19 lifestyles around the community in China. In: Echegaray, F., Brachya, V., Vergragt, P. J., & Zhang, L. (2021). *Sustainable lifestyles after Covid-19*. Routledge.

۲۹- تاج‌بخش، غلامرضا (۱۳۹۹). واکاوی سبک نوین زندگی در عصر پسا کرونا. مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی. ۱۰(۳۵): ۳۶۰-۳۴۰.

30. Echegaray, F., Brachya, V., Vergragt, P. J., & Zhang, L. (2021). Post-Covid-19 trends Acceleration, deceleration, and innovation. In: Echegaray, F., Brachya, V., Vergragt, P. J., & Zhang, L. (2021). *Sustainable lifestyles after Covid-19*. Routledge.

۳۱- اسکندریان، غلامرضا (۱۳۹۹). ارزیابی پیامدهای کرونا بر سبک زندگی (با تأکید بر الگوی مصرف فرهنگی). ارزیابی تأثیرات اجتماعی. ۱(۲): ۸۵-۶۵.

32. Sorrentino, A., Leone, D., & Caporuscio, A. (2022). Changes in the post-covid-19 consumers' behaviors and lifestyle in Italy. A disaster management perspective. *Italian Journal of Marketing*, 2022(1), 87-106.

33. Conrad, P. (2013). Medicalization: changing contours, characteristics, and contexts. In *Medical sociology on the move: new directions in theory* (pp. 195-214). Dordrecht: Springer Netherlands.

34. Lehtisalo, J., Palmer, K., Mangialasche, F., Solomon, A., Kivipelto, M., & Ngandu, T.

Turkey. *Journal of Housing and the Built Environment*, 37(2), 823-862.

9. Mouratidis, K. (2021). Urban planning and quality of life: A review of pathways linking the built environment to subjective well-being. *Cities*, 115, 103229.

10. Rawat, D., Dixit, V., Gulati, S., Gulati, S., & Gulati, A. (2021). Impact of COVID-19 outbreak on lifestyle behaviour: A review of studies published in India. *Diabetes & Metabolic Syndrome: Clinical Research & Reviews*, 15(1), 331-336.

11. Beck, U. (2006). Risk Society Revisited: eory, Politics and Research Programmes. In *The sociology of risk and gambling reader*. Routledge.

۱۲- قاسمی، محمدعلی (۱۳۸۸). جامعه ریسک و اهمیت آن برای مطالعات استراتژیک. مطالعات راهبردی. سال ۱۲. شماره ۴۵: ۴۷ - ۲۷.

۱۳- مرادی، علی، محمدی‌فر، نجات (۱۳۹۹). نقش شبکه‌های اجتماعی در شکل‌گیری هراس اجتماعی و تغییر سبک زندگی ناشی از ویروس کرونا (مطالعه موردی شهر کرمانشاه). *انتظام اجتماعی*. ۱۲(۲): ۱۴۸-۱۲۳.

۱۴- بوردیو، پی‌یر (۱۳۹۳). تمایز: نقد اجتماعی و قضاوت‌های ذوقی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: ثالث.

۱۵- عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۷). دوجانه‌ی شدن و دوفضایی شدن فرهنگ. در مجموعه مطالعات فرهنگی، مصرف فرهنگی و زندگی روزمره ایرانیان. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.

۱۶- عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۸). شبکه‌های علمی مجازی. تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

17. Cockerham, W. C., Hinote, B. P., Abbott, P., & Haerpfher, C. (2004). Health lifestyles in central Asia: the case of Kazakhstan and Kyrgyzstan. *Social science & medicine*, 59(7), 1409-1421.

۱۸- پارسامهر، مهربان، رسولی‌نژاد، سید پویا (۱۳۹۴). بررسی رابطه سبک زندگی سلامت محور با سلامت اجتماعی در بین مردم شهر تالش. توسعه اجتماعی. ۱۰(۱): ۶۶-۳۵.

19. Grant, M. J., & Booth, A. (2009). A typology of reviews: an analysis of 14 review types and associated methodologies. *Health information & libraries journal*, 26(2), 91-108.

۲۰- قاضی طباطبائی، محمد؛ و دادهیر، ابوالعلی (۱۳۸۹). فرا تحلیل در پژوهش‌های اجتماعی و رفتاری. تهران: جامعه‌شناسان.

21. Wright, R. W., Brand, R. A., Dunn, W., & Spindler, K. P. (2007). How to write a systematic review. *Clinical Orthopaedics and Related Research* (1976-2007), 455, 23-29.

۲۲- حیدری، محمد؛ قاسمی، وحید؛ رنایی، محسن؛ ایمان، محمدتقی (۱۳۹۸). مروری نظام‌مند بر مطالعات فرهنگ مالیاتی و عوامل مؤثر بر آن در ایران. جامعه‌شناسی

Research, 15(1), 28-50.

۴۲- دیویس، مارک؛ لوه، دوینا (۱۳۹۹). پاندمی، مردم و روایت. ترجمه اسماعیل یزدان پور. تهران: موسسه مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

43. Lin, X., Lin, Y., Hu, Z., Alias, H., & Wong, L. P. (2021). Practice of new normal lifestyles, economic and social disruption, and level of happiness among general public in China in the post-COVID-19 era. Risk Management and Healthcare Policy, 3383-3393.

۴۴- کلاته ساداتی، احمد؛ فلک‌الدین، زهرا (۱۴۰۱). درک تجربه شهروندان ایرانی از همه‌گیری کووید ۱۹: مطالعه کیفی در میان شهروندان شهرهای قم و یزد. پژوهشنامه مددکاری اجتماعی، ۹(۳۲): ۳۵-۶۶.

۴۵- گیائونند، احمد؛ محمدتقی زاده، مهدیه (۱۴۰۰). رفتارهای پیشگیرانه مردم ایران در برابر شیوع ویروس کرونا و عوامل مؤثر بر آن، فصلنامه بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۱۲(۱).

۴۶- ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۹۹). پیامدهای شیوع ویروس کرونا بر جامعه ایران. ارزیابی تأثیرات اجتماعی. ۱۰۳-۸۷: (۲)

۴۷- بدیو، آلن (۱۳۹۶). فلسفه، عشق، سیاست. ترجمه مراد فرهادپور، علی عباس‌بیگی و صالح نجفی. تهران: نشر فرهنگ صبا.

۴۸- سراج‌زاده، سید حسین؛ باقری، لیلا (۱۳۹۴). تحلیل نظام‌مند پژوهش‌های سبک زندگی بعد از دهه ۸۰. مطالعات فرهنگ-ارتباطات، ۱۸(۳۷): ۱۶۲-۱۳۱.

۴۹- نیازی، محسن؛ نوروزی، میلاد؛ عسگری کویری، اسما (۱۳۹۴). فراتحلیلی بر مطالعات سبک زندگی در ایران با تأکید بر مطالعه زنان و جوانان. تغییرات اجتماعی-فرهنگی. ۱۲(۴): ۱۶۶-۱۳۶.

(2021). Changes in lifestyle, behaviors, and risk factors for cognitive impairment in older persons during the first wave of the coronavirus disease 2019 pandemic in Finland: results from the FINGER study. Frontiers in Psychiatry, 12, 624125.

35. Tipping, Ch. (2021). The effect of COVID-19 on lifestyle behaviours that impact the environment. Welsh Government services and information

36. Nishijima, C., Miyagawa, N., Tsuboyama-Kasaoka, N., Chiba, T., & Miyachi, M. (2021). Association between Lifestyle Changes and at-Home Hours during and after the State of Emergency Due to the COVID-19 Pandemic in Japan. Nutrients, 13(8), 2698.

37. Balanzá-Martínez, V., Kapczinski, F., de Azevedo Cardoso, T., Atienza-Carbonell, B., Rosa, A. R., Mota, J. C., & De Boni, R. B. (2021). The assessment of lifestyle changes during the COVID-19 pandemic using a multidimensional scale. Revista de psiquiatria y salud mental, 14(1), 16-26.

38. Al-Musharaf, S., Aljuraiban, G., Bogis, R., Alnafisah, R., Aldhwayan, M., & Tahrani, A. (2021). Lifestyle changes associated with COVID-19 quarantine among young Saudi women: A prospective study. PloS one, 16(4), e0250625.

۳۹- ایلچ، ایوان (۱۳۹۰). سلامتی به‌مثابه یک فضیلت. ترجمه روزبه فیض. مجله اینترنتی یوتوپیا.

۴۰- جلائی‌پور، محمدرضا (۱۳۹۹). سندورم تأخیر. سایت انجمن جامعه‌شناسی ایران.

41. Bettaieb, D. M., & Alsabban, R. (2021). Emerging living styles post-COVID-19: housing flexibility as a fundamental requirement for apartments in Jeddah. Archnet-IJAR: International Journal of Architectural

۲۲۷

شماره ۲۳

بهار و تابستان ۱۴۰۲
دوفصلنامه

علمی و پژوهشی

پژوهش‌های فرهنگی

مرور سیستماتیک مطالعات سبک زندگی پساکروناوی /
احمد گیائونند